

Lappeenrannan teknillinen yliopisto
School of Business and Management
Laskentatoimi

Varjopankkien myöntämien yrityslainojen sääntelytarve

Pro gradu -tutkielma

2017

Kari Juntunen

1. tarkastaja: Prof. Pasi Syrjä
2. tarkastaja: Helena Sjögrén

Tiivistelmä

Tekijä:	Kari Juntunen
Tutkielman nimi:	Varjopankkien myöntämien yrityslainojen sääntelytarve
Tiedekunta:	School of Business and Management
Pääaine:	Laskentatoimi
Vuosi:	2017
Pro gradu -tutkielma:	Lappeenrannan teknillinen yliopisto 76 sivua, 2 kuviota, 2 liitettä
Tarkastajat:	Professori Pasi Syrjä Tutkijaopettaja Helena Sjögrén
Hakusanat:	varjopankki, pienyritys, yrityslaina, sääntely, valvonta

Tutkimuskysymyksen mukaisesti tässä tutkielmassa selvitetään, tulisiko varjopankkien myöntämiä yrityslainoja säännellä. Varjopankin tunnuspiirre on lainanantoon tarvittavien varojen hankkiminen muista lähteistä kuin vastaanottamalla talletuksia yleisöltä. Koska varjopankit eivät ota vastaan talletuksia, ne eivät ole Finanssivalvonnan alaisia rahalaitoksia. Myös mahdollisia sopivia sääntelykeinoja pyritään selvittämään.

Tutkielman viitekehyksessä tarkastellaan sääntelyteoriaa, perusteita pankkien sääntelylle sekä kuluttajille suunnattujen pienlainojen sääntelykehitystä. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu. Tutkimuksessa haastatellaan neljää henkilöä, joista kaksi työskentelee varjopankeissa ja kaksi kivijalkapankeissa. Pankkien edustajilta pyydettiin haastatteluja empiirisen materiaalin laajentamiseksi.

Empiirisen materiaalin mukaan varjopankkien ja kivijalkapankkien edustajien välillä on jakolinja liittyen sääntelytarpeeseen. Varjopankkien edustajat eivät koe suurta tarvetta sääntelyn lisäämiselle. Sääntelyvaihtoehtoja esitetään neljä kappaletta: velvollisuus rekisteröityä lainanantajaksi, velvollisuus ilmoittaa todellinen vuosikorko, velvollisuus tarkastaa hakijan luottokelpoisuus ja lainoille asetettava korkokatto. Todennäköisenä sääntelykeinona tutkimuksen mukaan voisi olla velvollisuus rekisteröityä luotonantajaksi, sillä muita vaihtoehtoja ei pidetty sopivina sääntelykeinoina.

Abstract

Author:	Kari Juntunen
Title:	The need to regulate shadow-banking corporate loans
Faculty:	School of Business and Management
Major:	Accounting
Year:	2017
Master's Thesis:	Lappeenranta University of Technology 76 pages, 2 figures, 2 appendices
Examiners:	Professor Pasi Syrjä Associate Professor Helena Sjögrén
Keywords:	shadow banking, regulation, SMEs, corporate loan

This thesis tries to find out, if there is a need to regulate shadow-banking corporate loans. Shadow-banking is not subject to financial regulation as they do not take deposits from the public. They finance lending with other forms of finance. Furthermore, the thesis tries to find out what measures would be suitable regulation measures.

The literature review concentrates on the theory of regulations, the general principles of banking regulation and the evolution of the regulation for shadow-banking consumer loans. The study is conducted as a qualitative research. Four financial professionals, two from shadow-banks and two from traditional banks, were interviewed.

According to the results, there is a difference in opinions between the representatives of shadow-banks and traditional banks. The shadow-banks do not want to their business to have more regulation. From four possible forms of regulation, obligation to assess the credit-worthiness of the applicant, obligation to a register as a lender, obligation to the inform the applicant of the annualized percentage rate, and a set interest rate cap, only the obligation to register as a lender gained support. The others were deemed to be unsuitable for the purpose of regulating corporate loans.

Alkusanat

Näihin sanoihin päättyy koulutie, joka alkoi yli kaksikymmentä vuotta sitten. Matka maisteriksi on ollut pitkä, ja koulunkäynnin ja opiskelun aikana on tapahtunut monia asioita, jotka ovat mullistaneet elämäni. Olen aina viihtynyt koulussa ja pidän uuden oppimisesta. Vaikka muodollinen koulutus saakin nyt päätöksensä, on selvää, että tarve oppia uutta ei katoa mihinkään. Pitkän työuran aikana omaa osaamista on päivitettävä vielä useasti.

Myös pro gradu -tutkielman tekeminen on ollut pitkä prosessi. Aikataulu on venynyt. Tutkielman suhteen ajatukseni ovat ristiriitaiset. Työtä on kyllä ollut mielenkiintoista tehdä, mutta samalla etenemisen hitaus on painanut mieltä. Tahdon kiittää kaikkia tutkielman tekemiseen vaikuttaneita tahoja. Suurkiitos niille neljälle haastateltavalle, jotka osallistuivat tutkimukseen. Erityinen kiitos myös työn ohjaajille Pasi Syrjälle ja Helena Sjögrénille. Kiitos myös kaikille muille tutkielmaa kommentoineille.

Haluan kiittää kaikkia niitä, jotka opin tuntemaan Lappeenrannassa opiskellessani. Uusia ystävyysuhteita on muodostunut sekä yliopistolla että työelämässä. Lopuksi haluan kiittää perhettäni kaikesta siitä tuesta ja rakkaudesta, jota olen saanut. Ilman perheen tukea moni asia olisi hankala tai jopa mahdoton saavuttaa.

Kiitos!

Vantaalla 21.5.2017

Kari Juntunen

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	6
1.1 Aihe-esittely	6
1.2 Tutkimuksen käsitteet ja ilmiön laajuus	7
1.3 Tutkimuksen tavoite, rajaukset ja tutkimuskysymykset	11
1.4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	13
1.5 Tutkielman rakenne	14
2 SÄÄNTELYTEORIA JA PANKKIEN SÄÄNTELY	15
2.1 Sääntelyteoria	15
2.2 Talletuspankkien sääntelyn perusta	18
2.3 Varjopankkien ja yrityslainojen asema finanssialan sääntelyssä	21
3 KULUTTAJIEN PIENLAINOJEN SÄÄNTELY	26
3.1 Pienlainoja koskevat lakimuutokset	26
3.2 Pienlainasääntelyn perustelut ja vaikutukset	31
4 VARJOPANKKIEN YRITYSLAINOJEN SÄÄNTELYTARVE	35
4.1 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	35
4.2 Haastateltavien esittely	37
4.3 Varjopankkien liiketoiminta	38
4.3.1 Varjopankkien liikeidea	38
4.3.2 Yrityslainojen ja kuluttajien pienlainojen vertailu	40
4.3.3 Luottoprosessien kuvaus	42
4.3.4 Varjopankkien asiakkaat ja tuotteet	44
4.4 Varjopankkien asema rahoitusmarkkinoilla	48
4.5 Varjopankkien aiheuttamat muutokset rahoitusmarkkinoille	51
4.6 Sääntelykeinot	56
4.7 Sääntelytarve	60
4.8 Yhteenveto	63
5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	67
5.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	69
5.2 Jatkotutkimusaiheita	70
LÄHDELUETTELO	72
LIITTEET	
LIITE 1: Tietoja varjopankkien myöntämisestä yrityslainoista	
LIITE 2: Haastattelukysymyksiä	

1 JOHDANTO

Tämä tutkielma käsittelee varjopankkien myöntämien pienyrityslainojen sääntelytarvetta. On tärkeää tietää, miten uudet ilmiöt ja tuotteet vaikuttavat rahoitusmarkkinoiden toimintaan ja vakauteen. Mikäli varjopankkien toiminta tuo markkinoille joustavuutta ja muita etuja enemmän kuin haittoja, voi olla järkevää olla turhaan sääntelemättä niiden toimintaa. Rahoitusmarkkinat ovat kuitenkin herkkiä ongelmille, joten uusien ilmiöiden mahdollisesti aiheuttamia uhkia tulee tarkastella hyvissä ajoin, kun mahdolliset ongelmat eivät ole vielä muodostuneet.

1.1 Aihe-esittely

Yritysrahoituksen saatavuus on elintärkeää kansantalouden toimivuuden ja kasvun kannalta. Finanssikriisin jälkeen on keskusteltu runsaasti siitä, onko yritysrahoitusta saatavilla riittävästi ja riittävän hyvillä ehdoilla. Helsingin Sanomat (2015) ottaa kantaa tilanteeseen kuvaavasti pääkirjoituksessaan. Pääkirjoituksessa todetaan, että rahaa investointeihin olisi kyllä saatavilla, mutta finanssikriisin jälkeen pankeille on luotu kannustimia, jotka aiheuttavat riskinvälttelyä. Parhaimmat hankkeet saavat rahoitusta mutta kaikkia kohteita pankit eivät voi rahoittaa. Osittain rahoituksen tiukentamisen trendi on myös tarkoitus, sillä uutta finanssikriisiä ei varmasti halua kukaan.

Vastineena Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimitukselle Kuntien takauskeskuksen toimitusjohtaja Heikki Niemeläinen (2015) vastasi, että pelkkä lainojen saatavuus ei yksin ole riittävä tekijä. Niemeläisen mukaan myös lainojen ehdoilla on väliä erityisesti, kun tehdään vertailua kilpailijamaihin Ruotsiin, Saksaan ja Britanniaan. Investoinnit voivat estyä, vaikka lainaa saisikin, jos korko on liian korkea ja muut ehdot ovat heikot. Finanssialan keskusliiton toimitusjohtaja Piia-Noora Kauppi (2015) otti omalta osaltaan kantaa keskusteluun toteamalla, että pankkien näkökulmasta rahoitusta on kyllä saatavilla mutta yritysten rahoittaminen ei ole pankkien kannalta aina mahdollista kiristyneen sääntelyn vuoksi. Kiristynyt sääntely vaikuttaa siihen, minkälaisia rahoituskohteita pankit pitävät hyvinä. Myös rahoituksen saatavuuden tutkimus on ollut vähäistä (Niemeläinen, 2015).

Pankkien toimintaympäristön muutokset ovat mahdollistaneet muiden toimijoiden tulon rahoitusmarkkinoille. Näitä toimijoita kutsutaan yleisesti varjopankeiksi. Suomen Pankin ekonomistit Honkanen et al. (2015) toteavat, että varjopankeille ei ole olemassa yhtä yleistä määritelmää. Varjopankkeina voidaan kuitenkin pitää kaikkia niitä toimijoita, jotka välittävät rahoitusta mutta eivät perinteisten pankkien tapaan ota vastaan talletuksia. Tämän vuoksi suuri osa niistä on perinteisen keskuspankki- ja finanssivalvonnan ulkopuolella. Valvonnan ulkopuolisuus mahdollistaa perinteisiä pankkeja vapaamman toiminnan, mikä auttaa yritysrahoituksen saatavuutta mutta voi toiminnan kasvaessa aiheuttaa myös systeemiriskejä.

Honkanen et al. (2015) toteavat, että yksi varjopankkityyppi on rahoituslaitokset, jotka tarjoavat rahoitusta olematta kuitenkaan lainsäädännön tarkoittamia luottolaitoksia. Ne saavat toimia vapaammin, koska ne eivät ota vastaan talletuksia eivätkä anna lainoja henkilöasiakkaille. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus tutkia sitä, tarvitseeko yrityksille suunnattua varjopankkilainoja säännellä. Varjopankit voivat ilman liian kireää sääntelyä toimia vapaammin kuin perinteiset pankit ja näin tarjota lainaa yrityksille, jotka eivät sitä muualta saa. Toisaalta järjestelmän tasapainon ja kilpailun kannalta voi olla ongelmallista, että käytännössä samaa liiketoimintaa harjoittavat yritykset ovat erilaisen valvonnan piirissä.

1.2 Tutkimuksen käsitteet ja ilmiön laajuus

Alla tarkastellaan tämän tutkielman keskeisimpiä käsitteitä ja niiden selityksiä. Osa tutkielman aihepiirin termeistä eivät ole vielä vakiintuneita. Tämän vuoksi niiden sisältö tämän tutkielman kontekstissa on syytä käydä läpi. Terminologian läpikäynnin jälkeen esitellään tutkittavan ilmiön laajuus käymällä läpi pienyrityslainoja tarjoavia yrityksiä.

Varjopankilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa rahoituslaitosta, joka liiketoimintana on myöntää rahalainoja ilman, että lainananto rahoitetaan ottamatta vastaan talletuksia. Tämän vuoksi toiminta on perinteisen keskuspankki- ja finanssivalvonnan

ulkopuolella. Tässä yhteydessä ei tarkastella sellaisia rahoituslaitoksia, jotka toimivat samassa konsernissa jonkin perinteisen pankin kanssa. Lainananto tapahtuu sähköisesti.

Kivijalkapankilla tarkoitetaan tutkimuksessa niitä pankkeja, jotka ottavat vastaan talletuksia ja ovat näin Finanssivalvonnan alaisia luottolaitoksia. Kivijalkapankit voivat tarjota lainoja Internetin välityksellä mutta selvyyden vuoksi tutkielmassa käytetään pankkikonttorien sijainnista syntynyttä termiä erottamaan valvotut toimijat uusista varjopankeista.

Pienlainalla tarkoitetaan varjopankkien kuluttajille myöntämiä, sähköisesti haettavia euromäärältään pieniä ja lyhyessä ajassa takasin maksettavia lainoja. Puhekielessä, ja osittain jopa virallisissa lähteissä, näistä lainoista käytetään termiä pikavippi. Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan käytetä pikavippi-termiä sen puhekielimäisyyden vuoksi. Lainsäädännössä pienlainalla tarkoitetaan sähköisesti (tekstiviestillä tai Internetissä) haettua nopeasti saatavaa, pienehköä, lyhytaikaista ja vakuudetonta kulutusluottoa (Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, rikoslain 36 luvun 6 §:n ja korkolain 4 §:n muuttamisesta, HE 64/2009 vp).

Yrityslainalla tarkoitetaan tässä yhteydessä Internetin kautta haettavia pienehköjä yrityslainoja. Lainoja voi helpon sähköisen hakuprosessin ja pienehkön koon vuoksi verrata kuluttajille myönnettäviin pienlainoihin. On kuitenkin syytä muistaa, että kyseessä on kaksi erilaista lainamuotoa, joiden välillä on eroja. Merkittävin ero on siinä, että pienlainojen kohderyhmänä ovat kuluttajat, kun yrityslainoissa sekä myöntäjä että lainansaaja ovat yrityksiä.

Sääntelytarve muodostuu, kun on tarve lisätä joko lainsäädäntöä tai viranomais- teitse muodostettua sääntelyä jollekin toiminnalle, toimialalle tai yritykselle. Lisäsääntelyn tarve voi muodostua esimerkiksi heikomman osapuolen suojaamisesta. Tällöin tulee kysymykseen se, miten sääntelyn lisääminen tehdään parhaalla mahdollisella tavalla, jotta sääntelystä ei koidu liiallista haittaa.

Jotta tutkittavan ilmiön ominaisuuksista ja laajuudesta saadaan käsitys, Internetissä pienyrityslainoja tarjoavista yrityksistä koottiin taulukko (Liite 1). Tiedot on kerätty toukokuussa 2016 käyttämällä Google-hakukonetta. Tietojen etsinässä käytettiin yrityslaina-hakusanaa. Taulukkoa voi pitää kattavana, sillä tutkittavana olevan liiketoiminnan tarkoituksena on olla helposti lähestyttävää. Jos lainaa myöntävän varjopankin Internet-sivut ovat hankalasti löydettävissä tätä tutkimusta varten, eivät potentiaaliset asiakkaatkaan niitä löydä. Kaikki tiedot taulukkoon on saatu keräämällä niitä tietoja, joita Internet-sivulta on mahdollista saada ilman hakemusta ja tarjousta, jonka hakija saa hyväksytyin lainahakemuksen jälkeen. Tietolähteitä ovat siis olleet Internet-sivuilla olevat FAQ-osiot, yleiset lainaehdot ja jopa mainosvideot.

Taulukossa on tiedot kahdeksan yrityksen myöntämistä yrityslainoista. Tarkastelun kohteena ovat sellaiset yrityslainat, joissa yritys saa tililleen rahaa vapaasti käytettäväksi. Kaikki varjopankit myöntävät lainat euroissa. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Suomessa toimivat yhtiöt, joten mukaan on hyväksytty vain suomenkielisiä Internet-sivuja. Pelkästään laskujen luototusta tarjoavia yrityksiä ei ole otettu mukaan. Osa taulukon yrityksistä saattaa kuitenkin tarjota yrityslainojen ohessa muitakin lainamuotoja, kuten laskuluottoja.

Tutkimukseen ei ole otettu mukaan vertaislainoja tai joukkorahoitusta. Joukkorahoituksessa pääomaa tarvitseva yhtiö hankkii sitä suurelta määrältä sijoittajia. Rahan antaminen sitä tarvitsevalle yhteisölle voi tapahtua joukkorahoituksessa monella tavalla. Lainaa voidaan antaa sponsorointina, vastiketta vastaan tai sijoituksena. Rahan hankkiminen ja antaminen tapahtuu usein Internetissä erityisillä rahan välittämiseen tarkoitetuilla sivustoilla. (Finanssivalvonta, 2016) Joukkorahoituksesta säädetään lailla. Joukkorahoituslain (734/2016) 3 §:n mukaan elinkeinonharjoittaja saa välittää joukkorahoitusta vain, jos se on rekisteröitynyt Finanssivalvonnan ylläpitämään asianmukaiseen rekisteriin.

Vertaislainatoiminnassa yksityisesti toimivat sijoittajat lainaavat varoja yksityishenkilöille. Lainaaminen tapahtuu erityisen välittäjäyrityksen avulla, ja lainasopimus solmitaan lainanantajan ja -saajan välille. Tämä toiminta ei tällä hetkellä tarvitse lupaa.

(Finanssivalvonta, 2016) Tutkielmasta on toisin sanoen jätetty pois sellaiset lainamuodot, joissa lainan myöntäjät ovat ainakin lähtökohtaisesti ei ammattimaisia -lainanantajia. Tutkielma keskittyy sellaisiin lainamuotoihin, joissa ammattimainen lainanantaja antaa lainan suoraan elinkeinotoimintaa harjoittavalle yritykselle perinteisenä, takasinmaksettavana rahalainana.

Haettavissa olevat yrityslainat ovat kooltaan hyvin samankokoisia. Lainamäärät vaihtelevat muutamasta tuhannesta eurosta muutamaa kymmeneen tuhanteen euroon. Poikkeuksen muodostaa GFMoneyn myöntämät lainat, joita myönnetään 50 000 eurosta aina viiteen miljoonaan euroon. Maksimilainamäärän saaminen vaatii jo isohkoa yritystä. GFMoney vaatii myös ainoana yrityksenä lainalle vakuuden. Muut yritykset eivät ota vakuuksia vaan toimivat henkilötakauksen turvin. Tämä helpottaa myös luoton myöntöä, kun panttia ei tarvitse luovuttaa velkojalle. (Liite 1)

Yrityslainojen korkotasosta on vaikea esittää tarkkoja huomioita, sillä korot ja kulut selviävä vasta tarjouksessa. Tämä vaikeuttaa lainojen vertailua ilman, että on mahdollista tehdä hakemus. Muutamat lainantarjoajat kertovat koron jo ennen hakemusta. GFMoneylla korko on 18 -24 prosenttia vuotuisena korkona. FIN Yritysrahoituksella korko on 14,9 prosenttia. OPR-Yritysrahoitus taas ei peri lainasta erillistä korkoa ollenkaan vaan kulut ja korot on paketoitu avauspalkkioon, joka veloitetaan lainan tilille maksun yhteydessä. Taulukossa mainituilta Internet-sivuilta ei selviä myöskään lainojen todelliset vuosikorot. Tämä hankaloittaa entisestään lainojen vertailtavuutta. (Liite 1)

Lainoihin on sisällytetty myös monia erilaisia yksittäisiä ehtoja, jotka estävät lainan saannin. Näitä on kerätty taulukon alalaitaan. Ehtona mainitaan muun muassa takaajan maksuhäiriöttömyys. Koska takaajan tarkoituksena on turvata maksukykyä, hänen tulee luonnollisesti olla maksukykyinen. Myös yrityksen talouden tulee olla kunnossa. Maksukykyä huomioivia ehtoja ovat muun muassa verovelattomuus ja positiivinen oma pääoma. Hieman vaikea tulkintaisempi ehto on yrityksen vastuuhenkilöiden hyvä maineisuus, jota OPR-Yritysrahoitus vaatii. Tosin silläkin voidaan tarkoittaa maksuhäiriömerkintöjen puuttumista. (Liite 1)

Varjopankkien pienyrityslainoissa korostuu helppo hakuprosessi. Hakemuksen voi kaikissa yrityksissä tehdä Internet-sivujen kautta. Nopean hakuprosessin korostaminen on tärkeä osa markkinointia, ja tarjouksen saa hyvin nopeasti. Myönteisen lainapäätöksen jälkeen rahat tilitetään muutaman päivän sisällä. Yritysten ei myöskään tarkasteltavien varjopankkien hakemusprosesseissa tarvitse aina toimittaa tilinpäätöstä. Hakemuksen käsittelyvaiheessa varjopankit hakevat itse tietoja eri rekistereistä ja palveluista. Nopeus ja helppous ovatkin ne ominaisuudet, joilla varjopankit pyrkivät erottumaan perinteisistä pankeista. Niiden varjoon voi kuitenkin jäädä paljon tärkeitä tietoja ja yksityiskohtia, jotka hakijan olisi hyvä tietää.

1.3 Tutkimuksen tavoite, rajaukset ja tutkimuskysymykset

Sääntely voi sekä mahdollistaa sujuvan liiketoiminnan että muodostaa sille turhia esteitä. Talan (2014, s. 110) mukaan lakeja säädettäessä tulee huomioida, että sääntelyä voidaan toteuttaa joko hyvin tarkasti tai yleisemmällä tasolla. Sääntelytarkkuudella on vaikutusta siihen, miten sääntelyn kohteena olevat tahot voivat toimia. Sääntelyllä on yhteys myös vallankäyttöön. Sääntely voi olla hyvin tarkkaa ja tiukkaa, sillä se osoittaa, että lainsäätäjällä on valtaa määrätä markkinoiden toimintaan liittyvissä asioissa. (Ibid) Lainsäädäntö voi toisin sanoen kiristyä, vaikka kiristyminen ei olekaan markkinatoimijoiden tai edes valvojan tahdon mukaista, ja näin markkinoiden toiminta voi häiriintyä liiasta sääntelystä.

Sääntely voi kuitenkin olla myös edellytys markkinoiden toiminnalle eikä kaikki sääntely ole pahasta. Erityisesti sääntelyä tarvitaan, jos markkinoilla toimii hyvin eritasoisilla tiedoilla ja taidoilla toimivia osapuolia. Rahoitusmarkkinat ovat esimerkki tämän kaltaisesta epätasapainoisesta tilanteesta. Lainanhakijalla on usein huomattavasti enemmän tietämystä omasta lainanmaksukyvystään kuin rahoittajilla. Toisaalta pankkien edustajat tietävät enemmän tarjolla olevien laina- ja sijoitustuotteiden ominaisuuksista. La Portan et al. (2006, s. 27) mukaan rahoitusmarkkinat toimivat paremmin, kun niiden toimintaa säädellään. Sääntely luo pohjan markkinoiden toiminnalle varmistuen osapuolten oikeudet ja velvollisuudet toisiaan kohtaan.

Tutkimuksen päätavoitteena on selvittää sitä, onko varjopankkien myöntämiä pienyrityslainoja tarve säännellä. Tutkielmassa pyritään selvittämään sääntelytarvetta rahoitusmarkkinoilla toimivien yritysten näkökulmasta. Empiirinen materiaali kerätään sekä lainoja myöntävien varjopankkien että kivijalkapankkien edustajia haastatteleamalla. Mikäli sääntelylle koetaan olevan tarvetta, pyritään myös selvittämään sitä, minkälaiset sääntelykeinot olisivat sopivimmat varjopankkien yrityslainojen sääntelyssä.

Jotta sääntelytarvetta voidaan tutkia, tulee ymmärtää, miten varjopankit toimivat. Varjopankkien liiketoiminnan tunteminen vaatii ymmärrystä siitä, miten ne myöntävät lainoja, minkälaiset yritykset hakevat niiltä lainaa ja miten luotonhoitokykyä arvioidaan. Vasta liiketoiminnan kuvauksen jälkeen on mahdollista arvioida varjopankkien vaikutusta rahoitusmarkkinoiden toiminnalle. Tutkielman yhtenä tavoitteena on varjopankkien liiketoiminnan ymmärtäminen ja kuvaaminen erityisesti kivijalkapankkeihin nähden.

Tutkittavat yrityslainat ovat samankaltaisia kuin kuluttajille sekä Internetissä että mobiilisti tarjottavat pienlainat. Myös rahoitusta tarjoavat valtion erityisluottolaitokset ovat tutkimuksen ulkopuolella. Tutkimusrajauksen tarkoituksena on keskittyä sellaisiin lainamuotoihin, jotka kuluttajamarkkinoilla ovat aiheuttaneet ongelmia. Ongelmat puolestaan ovat aiheuttaneet tarvetta velallisia suojelevalle sääntelylle.

Tutkimuksen tavoitteiden ja rajausten avulla on muodostettu tutkimuskysymykset. Tutkimuksessa on yksi päätutkimuskysymys, johon pyritään vastaamaan mahdollisimman kattavasti. Avustavat lisäkysymykset tuovat lisätietoa tutkimusongelmasta ja mahdollistavat päätutkimuskysymykseen vastaamisen. Tämän tutkielman pää- ja lisätutkimuskysymykset on esitetty alla.

Päätutkimuskysymys:

- 1) Tulisiko varjopankkien myöntämiä pienyrityslainoja säännellä markkinatoimijoiden näkökulmasta?

Avustavat lisäkysymykset:

- 1) Mitä ominaispiirteitä varjopankkien yrityslainaliiketoiminnalla on?
- 2) Minkälainen sääntely olisi markkinatoimijoiden mukaan sopivaa varjopankkien myöntämille pienyrityslainoille, jos sääntely katsotaan tarpeelliseksi?

Tutkielma pyrkii vastaamaan tutkimuskysymykseen ja avustaviin lisäkysymyksiin selvittämällä, miten varjopankit toimivat ja mitä joustavuutta ja uhkia ne aiheuttavat rahoitusmarkkinoille. Sääntely tulee harkittavaksi, mikäli uhkat ovat niin paljon etuja suuremmat, että muodostuu sääntelytarvetta. Tutkielma pyrkii myös tarkastelemaan sitä, minkälaiset keinot olisivat hyviä sääntelykeinoja.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

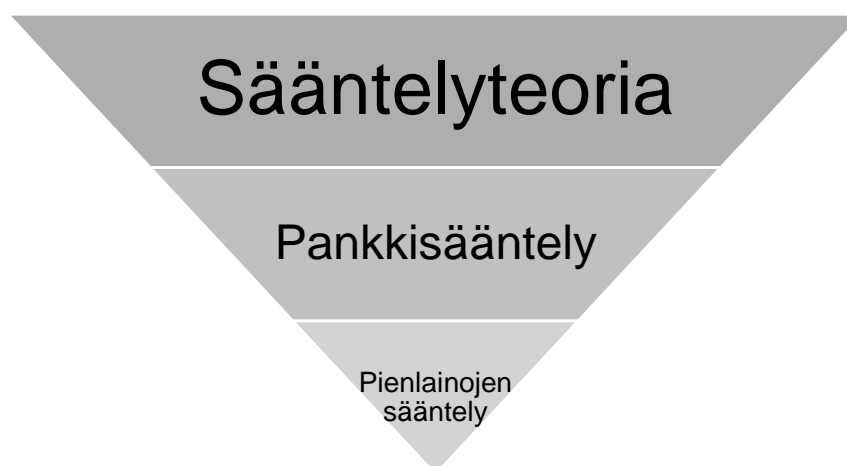
Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Empiirinen aineisto kerättiin haastatteluilla. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Eskola et al. (1998, s. 87–89) mukaan teemahaastattelussa on etukäteen määritelty käsiteltävät aihepiirit. Teemahaastattelu valittiin tutkimusmenetelmäksi sen antaman joustavuuden vuoksi. Haastattelijan vastuulla on, että kaikki tarvittavat näkökulmat käydään läpi. Aihepiirien välinen laajuus voi kuitenkin vaihdella haastateltavasta toiseen, ja kysymykset eivät ole valmiina vaan ne muotoutuvat haastattelun edetessä haastateltavan vastausten perusteella. Teemahaastattelussa haastateltavan vastaukset vaikuttavat haastattelun kulkuun ja tuloksiin strukturoitua haastattelua enemmän.

Tutkimuksessa haastateltiin suomalaisia finanssialan asiantuntijoita, jotka toimivat rahoituslalla. Tutkimusta varten tehtiin neljä haastattelua. Kaksi haastatelluista työskentelee tutkimuksen kohteena olevissa varjopankeissa ja kaksi muuta haastateltavaa ovat töissä perinteisissä pankeissa. Haastattelut toteutettiin haastateltavien

toivomalla tavalla. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin puhelimesta ja muut haastattelut sähköpostitse. Haastatteluista saatiin materiaalia riittävästi, jotta empiristä materiaalia voidaan pitää luotettavana ja kattavana.

1.5 Tutkielman rakenne

Johdannon jälkeen käsitellään viitekehystä, jossa tutkittava aihe yhdistetään laajempaan kokonaisuuteen. Viitekehyksessä käsittely tapahtuu top-down-periaatteen mukaisesti. Viitekehysten ensimmäinen pääluke keskittyy sääntelyteoriaan, minkä jälkeen käsittely tarkentuu pankkien sääntelyteoriaan. Tässä yhteydessä käsitellään myös varjopankkien asemaa sääntelykentässä. Kolmas pääluke keskittyy tarkastelemaan analogian vuoksi pienlainojen sääntelykehitystä. Viitekehys on kuvattu graafisesti Kuviossa 1.

Kuvio 1. Viitekehysten rakenne

Viitekehysten käsittelyn jälkeen neljännessä pääluvussa käsitellään tutkimusmetodologiaa, esitellään haastateltavat ja käsitellään tutkimustuloksia. Tutkimustulosten yhteenveto on myös tutkimustuloksia käsittelevässä luvussa. Viidennessä pääluvussa tehdään johtopäätökset tutkimustuloksista. Tässä luvussa käsitellään myös jatkotutkimusehdotuksia sekä arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta. Tutkielman lopussa on lähdeluettelo ja liitteet.

2 SÄÄNTELYTEORIA JA PANKKIEN SÄÄNTELY

Päätutkimuskysymyksen mukaisesti tutkimus selvittää pienyrityslainojen sääntelytarvetta. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys käsittelee sääntelyteoriaa, pankkisääntelyn perusteita ja kuluttajien pienlainojen sääntelyn kehittymistä. Sääntelyteoriaa käsitellään sen vuoksi, että saadaan selville, miksi sääntelyä ylipäänsä tarvitaan ja minkälaista hyvä sääntely on. Näin käy ilmi myös huonon sääntelyn ominaispiirteet. Näkökulma sääntelyn tutkimukseen on oikeustaloustieteellinen. Tarkoituksena ei ole tehdä lainopillista selvitystä sääntelystä vaan keskittyä sääntelyn taloudellisten vaikutusten arviointiin.

Viitekehyksessä käsitellään myös kuluttajien pienlainojen sääntelyn kehittymistä. Yritysten Internetistä haettavat pienlainat ja kuluttajien pienlainat ovat lainamuotoina hyvin samanlaisia. Samankaltaisuuden vuoksi pienlainojen sääntelykehityksestä haetaan analogiaa yritysten pienlainojen mahdolliseen sääntelyyn. Sääntelyn kehityksestä on kirjoitettu Suomessa jonkin verran, ja lähdemateriaali pienlainojen sääntelyn osalta on suomalaista.

2.1 Sääntelyteoria

Jotta voidaan tutkia tietyn toimialan sääntelytarvetta, tulee ensin tutustua siihen, mitä sääntely ylipäänsä on. Lisäksi tulee selvittää, miten alaa voidaan säännellä, miten sääntelyä voidaan valvoa ja onko sääntelystä enemmän hyötyä vai haittaa. Määttä (2002, s. 137–138) käsittelee taloustieteiden yhteyttä sääntelyteoriaan. Taloustiedettä ei voi yhdistää mihin tahansa sääntelyyn vaan on harkittava mihin alaan taloustieteitä sovelletaan. Taloudellisen toiminnan sääntelyn tutkintaan on kuitenkin luontevaa liittää myös taloudellista tarkastelua. Taloustieteet ovat vaikuttaneet sääntelyteorian kehitykseen, ja kilpailukyvyn ylläpitämiseksi lainsäädännön on oltava myös kansainvälisesti ajatellen kilpailukykyistä.

Taloustieteiden tehokkuusajattelu on tärkeä osa lainsäädäntötyötä. Tala (2016, s. 3-4) toteaa, että lainsäädännön kustannukset ovat nousemassa merkittävimmäksi osa-alueeksi sääntelyn kehittämisessä 2010-luvulla. Sääntelyn pelätään aiheuttavat

liikaa kustannuksia yritystoiminnalle. Hänen mukaansa tulee kuitenkin muistaa, että kaiken sääntelyn perustarkoituksena on hyvän tuottaminen ja ongelmien korjaaminen. Pelkkä kustannusten seuraaminen ei aina ole tasapainoista, ja saavutettavalle hyvällekin tulee antaa arvonsa.

Määttä et al. (2015, s. 66) mukaan kehittyneissä maissa lainsäädännön aiheuttamat kustannukset yritystoiminnalle ovat kasvamassa, vaikka tarkkaa arviota sääntelyn kustannuksista ei voida antaa. Sääntely aiheuttaa huomattavia kustannuksia sääntelyn kohteena oleville tahoille. Kustannustarkastelun ulkopuolella kuitenkin usein jää sääntelyn tuomat hyödyt. Sääntelyn tuomat haitat ja hyödyt on pyrittävä pitämään tasapainossa. Sääntelyn hyötyjen on ylitettävä aiheuttamansa haitat.

Kun tutkitaan sääntelyä, tulee muistaa myös sääntelyteorian yhteys lainsäädännön vaikuttavuuteen. Oikeustaloustiede on tarpeellista, kun tutkitaan sitä, minkälaisia vaikutuksia lainsäädännöllä on ollut yhteiskuntaan. Jos laki on toiminut, kuten on pitänyt, oikeustaloustiede auttaa vahvistamaan, että lainsäädännön muutostarvetta ei ole. Oikeustaloustiede voi vastaavasti auttaa vahvistamaan, että lainsäädännössä on muutostarpeita. Tämän kaltaisia tutkittavia osa-alueita voivat olla esimerkiksi verotuksen toimivuus. (Määttä, 2002, s. 139–140)

Osana sääntelyteoriaa on lainsäädännön tarkoituksenmukaisuuden analyysi. On usein tärkeää selvittää, onko lainsäädännöllä pystytty saavuttamaan ne tavoitteet, joita sille on annettu. Myös sivuvaikutusten selvittäminen on tärkeää. Taloudellisesta näkökulmasta ajateltuna on tärkeää, että tavoitteet saavutetaan tehokkaasti. Tehokkuusarvioinnissa esiin nousee ainakin rajahyödyn käsite. Myös lainsäädännön dynaamisuus on sääntelyteoriaan liittyvä käsite. Sillä tarkoitetaan yhteiskunnan kykyä uudistua ja luoda innovaatioita. Lainsäädännöllä on tässä suhteessa kaksiosainen rooli: lainsäädännöllä voidaan luoda kannustimia innovaatioiden tekemiseen mutta toisaalta liian suuren lainsäädännön aiheuttamat hallinnolliset kustannukset voivat toimia itseään vastaan. (Määttä, 2002, s. 133–134)

Wienert (1997) on käsitellyt sääntelyn ja kilpailukyvyn yhteyttä. Yhteys on voimakas. Mitä paremmin sääntely toimii, sitä kilpailukykyisempiä valtiot ja yritykset ovat. Sääntelyllä on merkittävä rooli toimialan menestyksen kannalta, ja kilpailun edistämiseksi on tärkeää, että sääntely toimii hyvin. Wienert (1997, s. 5-6) toteaa, että sääntelyn kustannukset eivät saa nousta liian korkeiksi. Hän toteaa lisäksi, että kustannusten määrittäminen on hankalaa, sillä niihin vaikuttaa niin suorat kuin epäsuorat tekijät.

Wienert (1997, s. 10) käsittelee niitä valintoja, joita lainsäätäjät joutuu tekemään lainsäädännön suunnittelussa. Viiden kohdan lista käsittelee sääntelyn vaikutuksia eri näkökulmista. Lista on seuraava:

- 1) Säännellä vai ei? Onko jokin muu keino tavoitteiden saavuttamiseksi soveliaampi sääntelyn sijaan?
- 2) Mitä talouden osa-alueita tulisi säädellä talouskasvun ja kilpailukyvyn kasvattamiseksi?
- 3) Milloin on oikea aika sääntelylle?
- 4) Miten sääntely toteutetaan?
- 5) Mikä on oikea taso sääntelyn toteuttamiseen? Tuleeko sääntely säätää paikallisella, kansallisella ja ylikansallisella tasolla?

Sääntelyn kustannuksia voidaan yrittää pienentää kehittämällä lainsäädäntöprosessien laatua. Lainsäädäntömuutosten tulee pohjautua tutkimukseen ja analyysiin. Analysoinnin pohjana voidaan pitää esimerkiksi kuulemalla sääntelyn vaikutuspiirissä olevia tahoja sekä ylläpitämällä hyväksyty todettuja toimintatapoja. (Australian Government, 2006, s. 148). Sääntelyssä pitää huomioida valtavasti erilaisia näkökulmia. Näkökulmien huomioon ottaminen on kuitenkin tärkeää, jotta sääntelystä tulee riittävän tehokasta sekä kaikkien osapuolten tunnustamaa.

Yritystoiminta voi kohdata lainsäädäntöä noudattaessaan sekä kertaluonteisia että toistuvia kustannuksia. Kertaluonteiset kustannukset koostuvat jonkin muutoksen aikaansaamisesta aiheutuvista kuluista. Toistuvia kustannuksia ovat ne kulut, jotka

ovat luonteeltaan pysyvämpiä ja esiintyvät seurantajaksolta toiselle. Pysyvämmät kulut ovat yritystoiminnan kannalta merkityksellisempiä, ja ne ovat olleet laajemmin tutkimuksen piirissä. (Tala, 2016, s. 6-7) Rahoitusmarkkinoilla esiintyy kummankinlaisia kustannuksia. Luottoprosessin ylläpitäminen vaatii säännöllisiä panostuksia, kun taas esimerkiksi markkinointimateriaalin päivittäminen voi olla kertaluonteinen kustannus.

Sääntelyä on pidetty haitallisena yritystoiminnalle erityisesti, jos se kasvaa ja muuttuu useasti. Lainsäätäjällä onkin haastava tehtävä kun se pyrkii löytämään tasapainon kilpailevien mielipiteiden ja tahtojen keskellä. Sääntelyn aiheuttamia kustannuksia ei tule aliarvioida mutta on myös selvää, että sääntelyä tarvitaan. Kehittyneet rahoitusmarkkinat tarvitsevat sääntelyä toimiakseen sujuvasti. Erityisesti isojen muutosten yhteydessä on tärkeää, että sääntely ja sen valvonta pysyvät kehityksessä mukana.

2.2 Talletuspankkien sääntelyn perusta

Suomi koki 1990-luvun alussa laman ja pankkikriisin. Jännäri et al. (1995, s. 39) toteavat, että pankkikriisi oli Suomessa poikkeuksellisen voimakas. Se aiheutti merkittäviä muutoksia rahoitusmarkkinoilla. Kansallis-Osake-Pankki ja Suomen Yhdyspankki yhdistyivät, ja säästöpankkiryhmä oli romahtamaisillaan. Pankkijärjestelmä sai valtiolta merkittävää taloudellista tukea, mikä osaltaan auttoi pitämään pankit toimintakykyisinä. Suomen rahoitusmarkkinat eivät ole liian pienet ja syrjäiset edes 1990-luvun alussa, jotta ne olisivat välttyneet häiriöiltä.

Koskenkylä (1996, s. 5-6) käy läpi pankkikriisiin johtaneita syitä, joita hän löytää yhteensä neljä. Yhtenä merkittävän syynä voidaan pitää kansantalouteen kohdistunutta ulkoista shokkia. Lama alkoi, kun vienti Neuvostoliittoon (Venäjälle) romahti. Toisena syynä voidaan pitää raha- ja finanssipolitiikan epäonnistumista. Suomen talous ei ollut valmis rahoitusmarkkinoiden vapauttamisesta aiheutuneisiin uhkiin. Rahoitusmarkkinat ovat toisin sanoen alttiita ulkoisille uhkille. Markkinoilla toimivat

yhtiöt voivat kohdata vaikeuksia, vaikka niiden toiminta olisikin huolellista ja kaikkia lakeja noudattavaa.

Kolmas syy pankkikriisille oli pankkivalvonnan pettäminen. Viranomaisvalvonta ei pysynyt mukana rahoitusmarkkinoiden 1980-luvulla tapahtuneessa vapautumisessa. Myöskään alan oma valvonta ei ollut riittävän tehokasta. Omaan valvontaan tulee ottaa mukaan kaikki toimijat aina johdosta ja omistajista tilintarkastajiin. Neljäntenä syynä voidaan pitää pankkien oman liiketoiminnan virheitä. Liiketoiminnassa otettiin liian paljon riskiä. (Koskenkylä 1996, s. 5-6) Pankkien omaa liiketoimintaa voidaan pitää siis vain osasyynä kriisiin, sillä muita merkittäviä syitä oli olemassa. Sekä sisäisen että ulkoisen valvonnan pettäminen on ollut merkittävässä osassa pankkikriisin synnyssä.

Pankkien säänteleminen ei ole uusi ilmiö. Halme (1999, s. 74) toteaa, että 1930-luvun laman jälkeen pankkisääntely tarkoitti pankki-instituutioiden toiminnan voimakasta rajoittamista. Rajoitusten piirissä olivat korot, pääomien liikkuminen ja liiketoimintamuodot. Koska kaikki edellä mainitut ovat rajoittaneet pankkien välistä kilpailua, sillä ne ovat kohdistuneet pankkien perustoimintoihin. Sääntelyperustassa tapahtui kuitenkin muutos 1980-luvulla. Halmeen (Ibid) mukaan sääntelykeinoina nähtiin ennaltaehkäiseviä toimia, kuten vakavaraisuussääntely. Vanhat liiketoiminnan rajoitukset purettiin, ja pankkien toimintavapaus lisääntyi.

Nykyisin voimassa olevan pankkisääntelyn tieteellinen pohja on yritysten rahoitusta käsittelevissä teorioissa. Jensenin et al. (1973, s. 305–360) mukaan yritysten olemassa olo voidaan selittää agenttikustannusten minimoinnilla. Yritystä ei pidetä yhtenä kokonaisuutena vaan kokoelmana sopimuksia, joiden tavoitteena on saada aikaan tasapaino eri asioita tavoittelevien osapuolten välille. Agenttikustannusten minimointi voi onnistua esimerkiksi lainsäädännön avulla. Agenttikustannuksia ovat muun muassa sopimusneuvotteluista aiheutuvat kulut, yritysjohton valvonnasta aiheutuneet kulut, johdon kannustimista aiheutuneet kulut sekä jäännöstappiot, jotka tarkoittavat edellä mainittu toimien epätäydellisyyden aiheuttamat kustannukset (Fama et al, 1983, s. 327–328). Hyvin toimiva lainsäädäntö mahdollista sen, että

yrittäjien johdon valvonta syö vähän resursseja ja tämä tehostaa yrityksen toimintaa.

Jensen et al. (1973, s. 308) määrittelevät päämies-agentti-suhteen siten, että päämies sitoo agentin toimimaan organisaatiossa omasta puolestaan kuitenkin niin, että samalla osa päätöksentekovallasta siirtyy agentille. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että päämies maksimoidessaan omaa hyötyään saamansa päätöksentekovallan avulla hän ei aina maksimoi päämiehensä etua. Vaikka päämies ja agentti toimivat samassa yhtiössä, heidän toimensa voivat olla ristiriidassa keskenään, koska kumpikin pyrkii maksimoimaan oman etunsa. Tämän ristiriidan poistaminen muodostaa edellä mainittuja agenttikustannuksia. Päämiehinä voivat toimia osakkeenomistajat ja velkojat, kun agenttina toimii yrityksen johto.

Päämies-agenttiteorian tuominen pankkikontekstiin ei muuta lähtökohtaista tilannetta. Myös pankit ovat joukko eri osapuolten välillä solmittuja sopimuksia. Erityispiirteiden luo päämiesten erityisen suuri joukko. Pankeissa päämiehiä ovat pankille varojaan lainanneet tahot eli tallettajat. Halmeen (1999, s. 73) mukaan juuri tallettajien suuri määrä luo pankkien johtajien valvonnalle sen ominaispiirteet. Yksittäinen tallettaja ei voi käyttää loputtomasti resursseja pankin johdon valvontaan, kun huomioidaan tallettajan pankkiin sijoittaman rahan määrä ja sille saatava tuotto. Pankkien osalta yhtenä sääntelyn ja valvonnan perustana on tallettajien aseman turvaaminen. Tallettajan eli päämiehen agenttina toimii valtion (tai valtioiden) ylläpitämä pankkivalvontajärjestelmä.

Tallettajien suojaamista ei voida kuitenkaan pitää ainoana tavoitteena pankkisääntelyssä. Myös rahoitusjärjestelmän vakaudella on merkittävä rooli sääntelytarpeen perusteluissa. Goodhart (1995, s. 614–616) toteaa, että sääntelytarve voidaan jakaa mikrotason tarkasteluun, joka keskittyy tallettajien etujen turvaamiseen. Makrotasolla sääntelytarpeen perimmäisenä syynä on rahoitusmarkkinoiden vakauden turvaaminen. Yhdestä pankista alkanut tallettajien luottamuksen puute leviää nopeasti muihin pankkeihin. Tämän vuoksi rahoitusmarkkinoiden vakauden turvaamiselle tulee antaa oma osansa pankkien sääntelyssä.

Halmeen (1999, s. 76) mukaan sääntelyn tavoitteeksi voidaan jo käsiteltyjen tallettajien suojaamisen ja järjestelmävakauden lisäksi sääntelyn haittavaikutusten vähentäminen. Tämä ei kuitenkaan ole yhtä tärkeä tavoite, sillä sääntelyllä tavoiteltavat edut ovat hyvin merkittäviä. Pankkisääntelyn tavoittelee samanaikaisesti useita eri hyötyjä. Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää huomata, että rahoitusmarkkinoilla toimivan yrityksen sääntelyn ainoa syy ei ole tallettajien aseman turvaaminen. Myös järjestelmävakaus on niin merkittävä etu, että sitä tulee tavoitella.

Kontkasen (2016, s. 96) mukaan pelkästään ei-pakottavan ja ohjaavan sääntelyn perusteella ei markkinoita voi säännellä, vaikka niilläkin on suuri merkitys toimialalla. Pelkästään toimijoiden väliset sopimukset eivät ole riittävä keino turvata tallettajien asema tai huolehtia järjestelmän vakaudesta, vaikka itsesääntely voi usein olla kustannustehokas sääntelykeino. Rahoitusmarkkinoiden toiminnassa ulkopuolisella sääntelyllä on merkittävä rooli.

2.3 Varjopankkien ja yrityslainojen asema finanssialan sääntelyssä

Varjopankkien asema rahoitusjärjestelmässä on erityislaatuinen. Ne harjoittavat usein samaa toimintaa kuin muut alalla toimijat, mutta eivät ole viranomaisvalvonnan piirissä. Financial Stability Boardin (2015, s. 1) määritelmän mukaan varjopankkitoiminnalla tarkoitetaan rahoituksen välitystä sellaisten toimijoiden välityksellä, jotka eivät ole normaalin, säännellyn pankkitoiminnan piirissä. Varjopankit luovat tärkeän rahoituskanavan ja ovat merkittävässä roolissa reaalityalouden rahoittajina mutta samalla ne voivat toimia lähteenä systeimiriskille. Systeimiriskin mahdollisuus kasvaa erityisesti, jos varjopankit tekevät pankkien kaltaisia toimia, kuten velkavivutusta ja maturiteetti- ja likviditeettitransformaatiota. Mitä tiukempi yhteys varjopankeilla ja tavallisilla pankeilla on, sitä merkittävämpi riski toiminnasta aiheutuu.

Varjopankkitoiminta on maailman laajuisesti hyvin suuri. Financial Stability Boardin (2015, s. 2) mukaan ne osat varjopankkitoiminnasta, jotka voivat aiheuttaa va-

kausongelmia, ovat kooltaan 36 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria vuoden 2014 lopussa. Tämä vastaa 59 prosenttia tutkimukseen osallistuneiden maiden bruttokansantuotteesta ja 12 prosenttia rahoitusmarkkinoiden varoista. Suurin osa (noin 80 prosenttia) varjopankkien varoista on kehittyneillä markkinoilla Pohjois-Amerikassa, Aasiassa ja Euroopassa. Financial Stability Boardin (2015, s. 1) mukaan on tärkeää, että varjopankkimarkkinoita tarkkaillaan ja että tarvittavia toimenpiteitä tehdään pienentämään systeemiriskin mahdollisuutta.

Taulukko 1. Varjopankkityypit

Luokka	Kuvaus	Tyypillisiä toimijoita
EF1	Joukkosijoitusten hallinnointi niin, että mahdollisuus varojen joukkopaolle	Korkorahastot, yhdistelmärahastot, korkopohjaiset hedge -rahastot, kiinteistösijoitusrahastot
EF2	Lainojen myöntäminen lyhytaikaisista varoista	Rahoituslaitokset, Leasing-yhtiöt, Factoring-yhtiöt, kuluttajaluottoyhtiöt
EF3	Markkinatoimintojen välittäminen, jos ne on riippuvaisia lyhytaikaisesta rahoituksesta	Brokerit
EF4	Luoton myöntämisen lisäpalvelut	Luottovakuutusyhtiöt, Takauslaitokset
EF5	Arvopaperistamiseen liittyvät toimet	Arvopaperistamiseen keskittyvät yhtiöt

Financial Stability Board (2015, s. 7) jaottelee varjopankit viiteen eri luokkaan niiden taloudellisten tehtävän mukaan. On syytä huomata, että varjopankkitoimijat voivat olla erilaisia riippuen siitä, missä maassa ne toimivat. Luokittelu kuitenkin auttaa löytämään niitä riskejä, joita erilaisiin toimijoihin liittyy, vaikka toiminnan yksityiskohdat eroavat maasta toiseen. Luokat käyvät ilmi Taulukosta 1.

Tässä tutkielmassa keskitytään rahoituslaitoksiin eli Taulukon 1. luokassa EF2 oleviin yrityksiin. Wuolijoen et al. (2013, s. 13) mukaan rahoituslaitoksella tarkoitetaan sellaisia suomalaisia tai ulkomaalaisia yhteisöjä, jotka harjoittavat rahoitustoimintaa mutta eivät saa vastaanottaa yleisöltä talletuksia tai muita takaisinmaksettavia varoja. Rahoituslaitoksen perustaminen ei myöskään vaadi toimilupaa, sillä toimilupa vaaditaan vain luottolaitoksen perustamiseen. Talletuksia saavat vastaanottaa vain

talletuspankit, jotka ovat luottolaitoksia. Rahoituslaitokset eivät talletustenvastaanotto-oikeuden puuttumisen vuoksi ole ollenkaan Finanssivalvonnan piirissä (Wuolijoki et al. 2013, s. 57)

Luokka EF1 on selkeästi kooltaan suurin Taulukon 1 luokista. Sen koko oli noin 21,6 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria. Tämä on noin 60 prosenttia koko varjopankkitoiminnan koosta. Tässä tutkielmassa tarkasteltavan EF2-luokan koko oli 2,4 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria, joka on seitsemän prosenttia varjopankkitoiminnan koosta. Kyseessä onkin toiseksi pienin Taulukon 1 luokista. EF3-luokka on noin 11 prosenttia. EF4-luokka on pienin vain noin 0,3 prosentin osuudella. EF5-luokka jää kahdeksan prosentin osuudella hieman jälkeen luokittelemattomien yritysten luokasta, jonka koko on 13 prosenttia. (Financial Stability Board, 2015, s. 14–16)

EF2-luokan rahoituslaitosten toimintaan liittyy monenlaisia riskejä. Lyhytaikaisella rahoituksella rahoitettu lainaus voi aiheuttaa maturiteettitransformaatoriskejä ja velkavivun kasvamista. Riskiä kasvattaa se, että rahoitusta välitetään tietyille toimialalle, mikä voi aiheuttaa riskejä, jos kyseinen toimiala menestyy heikosti. Myös riippuvaisuus mahdollisen emoyhtiön antamasta rahoituksesta lisää mahdollisuutta rahoitusyhtiön maksuvaikeuksiin. On myös mahdollista, että pankit käyttävät rahoitusyhtiöitä sääntelyn välttämiseen. (Financial Stability Board, 2015, s. 21)

Varjopankkitoiminnan sääntelytarve on jo tähän mennessä huomattu Euroopan unionissa. Euroopan komissio (2012) on julkaissut varjopankkitoimintaa käsittelevän Green Paper -asiakirjan. Varjopankkitoiminta on tärkeää rahoitusmarkkinoiden toiminnan monipuolisuuden kannalta mutta toiminta voi aiheuttaa pitkän ajan riskejä rahoitusmarkkinoiden vakaudelle. Euroopan Komissio (2012, s. 5) pitää varjopankkitoiminnan hyvinä puolina seuraavia asioita: i) pankkitilin vaihtoehto sijoittajalle, ii) varojen tehokkaampi välitys erikoistumisesta johtuen, iii) vaihtoehtoisen rahoituskanavan luominen, mikä on tärkeää erityisesti pankki- ja markkinarahoituksen tyrehtyessä ja iv) keinon pienentää pankkitoiminnan riskejä hajauttamisesta saatavien hyötyjen avulla.

Vastaavasti riskejä Euroopan Komission (2012, s. 5-6) mukaan ovat i) mahdollisuus varjopankkitoiminnan rahoittamiseen käytettävien varojen äkillinen pako, ii) velkavivun kasvaminen suureksi, iii) sääntelyn kiertäminen ja sääntelyarbitraasin mahdollistama toiminnan eriyttäminen ja iv) toimijoiden hallitsematon kaatuminen, mikä voi vaikuttaa pankkitoiminnan vakauteen. Viimeksi mainittu uhka varjopankkitoimijoiden hallitsemattoman kaatumisen aiheuttamista uhkista säännellylle toiminnalle on mielenkiintoinen. Varjopankit voivat aiheuttaa ongelmia kivijalkapankkien vakaudelle ja siten uhata rahoitusmarkkinoiden toimintaa.

Yrityslainojen asemasta sääntelyn näkökulmasta on huomattava se, että niitä ei ole säännelty yksityiskohtaisesti perinteisen pankkitoiminnan piirissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö erityisesti pienyrityksiin kohdistuvassa lainanannossa tulisi kiinnittää huomiota kuluttajansuojamaiseen toimintaan. Pienyritysten lainoituksessa sopimusehdot voivat lähentyä kuluttaja-asiakkaiden sopimusehtoja, vaikka mikään säädös ei sitä vaadikaan. (Wuolijoki et al., 2013, s. 73) Pienyritysten lainoituksessa pankeilta voidaan odottaa pidemmälle menevää tiedonantovelvollisuutta kun isompien yritysten lainoituksessa. Pienyritysten asemaa ei voi kuitenkaan täysin verrata kuluttajien asemaan, sillä talouden toiminta vaatii sopimusvapautta. (Wuolijoki et al., 2013, s. 81)

Pankit ovat osittain kuitenkin laajentaneet kuluttajansuojan koskemaan myös pienyrityslainoja. Nordean (2016, s.1) kuluttaja-asiakkaiden panttausehdot koskevat myös tilanteista, joissa pienyritys on pantinantajana. Pankki toisin sanoen vertaa pienyrityksen asemaa lainanotto-prosessissa kuluttajan asemaan. Myös Finanssi- valvonta (2013, s. 12) rinnastaa pienyritykset kuluttajiin. Se käyttää termiä kuluttajaan rinnastettava pienyritys. Finanssi- valvonta (2013, s. 12–13) tulkitsee kuluttajansuojalakea niin, että kuluttajalle tulee luottosopimuksen teon yhteydessä antaa riittävät tiedot ainakin eri luottovaihtoehdoista, keskeisistä ehdoista ja ominaisuuksista, korkovaihtoehdoista ja -rakenteista, luottosopimuksen aikaisista riskeistä, verotuksen pääkohdista, erityisten seikkojen vaikutuksista asiakkaan tilaan ja maksulaimin-

lyöntien vaikutuksista. Koska ohjetta sovelletaan myös pienyritysten lainoihin, valvonnan alaiset luottolaitokset ovat velvollisia antamaan laaja-alaista neuvontaa pienyrityksille.

Varjopankkien asema rahoitusmarkkinoilla on mielenkiintoinen. Toisaalta ne tuovat merkittävää joustavuutta rahoitusmarkkinoille. Toisaalta ne voivat aiheuttaa ongelmia, mikäli toiminta kasvaa suureksi. Varjopankkisektorilla on mahdollisuus aiheuttaa uhkia rahoitusjärjestelmän vakaudelle. Varjopankkitoiminta on kasvanut merkittävän kokoiseksi toiminnaksi, ja sen sääntelemisen tarpeellisuus on ajankohmainen kysymys. Suomessa varjopankkien myöntämiä rahoituspalveluja on aiemmin säännelty kuluttajille suunnattujen pienlainojen osalta. Tätä kehitystä käsitellään luvussa 3.

3 KULUTTAJIEN PIENLAINOJEN SÄÄNTELY

Kuluttajille suunnatut pienlainat ovat aiheuttaneet runsaasti yhteiskunnallista keskustelua niiden aiheuttamista hyödyistä ja haitoista. On todettu, että pienlainoihin kohdistuvat velkomustuomiot kasvoivat merkittävästi 2000-luvun lopulla. Vuosina 2005–2008 velkomustuomioiden määrä kasvoi 20 000 tuomiosta 80 000 tuomioon. (HE 64/2009 vp) Valtiovalta onkin pyrkinyt lainsäädäntöteitse vaikuttamaan pienlainamarkkinoihin, jotta ongelmia saataisiin vähennettyä. Tässä osassa keskitytään tarkastelemaan pienlainojen sääntelyn kehittymistä Suomessa.

Kyseessä on siis hyvin samankaltainen tuote, kuin mitä tämän tutkimuksen kohteena olevat varjopankkien pienyrityslainat ovat. Lainat haetaan sähköisesti ja ne ovat vakuudettomia. Suurin ero liittyy laina-asiakkaiden oikeussubjektiin: pienlainat on tarkoitettu kuluttajille, kun yrityslainat on tarkoitettu oikeushenkilöille ja yksityisille elinkeinonharjoittajille. Tämä ero luo myös pohjan sille, että pienlainojen sääntely ei koske yrityslainoja. Sääntely pohjautuu kuluttajansuojalakiin, joka tulee sovellettavaksi vain kuluttajiin kohdistuvassa liiketoiminnassa (HE 64/2009 vp).

3.1 Pienlainoja koskevat lakimuutokset

Kun pienlainatoiminta alkoi kasvaa 2000-luvulla, toiminta oli hyvin sääntelemätöntä. Kuluttajansuojalaki ei koskenut pienlainoja, koska silloin voimassa olleen kuluttajansuojalain mukaan alle kolmen kuukauden pituisiin lainoihin ei noudatettu osaa kuluttajansuojalaista. Sääntelyn ulkopuolella olivat ainakin kuluttajan oikeus maksaa kulutusluotto takaisin ennen erääntymistä, vaatimus kaikkien perittävien kulujen ja korkojen näkyminen luottosopimuksella, luottosopimuksen kirjallinen muoto ja tiedonantovelvollisuus luottosopimuksen ehdoista. (Pönkä et al. 2010, s. 586) Tilanne on siis ollut varsin heikko lainanottajan kannalta.

Eduskunta päätti ryhtyä toimiin kuluttajien asemaa parantaakseen. Hallituksen esityksen (HE 64/2009 vp) mukaisesti eduskunta sääti luotonantajille velvollisuuden todellisen vuosikoron ilmoittamiseen, lainanhakijan huolelliseen tunnistamiseen ja varojen tilittämisestä kieltäytymiseen tiettyinä kellonaikoina. Samalla muutettiin

myös rikoslain (19.12.1889/39) kiskontasäännöksiä. Muutokset tulivat voimaan 1.2.2010. Todellisen vuosikoron ilmoittamisvelvollisuudella on tarkoitus helpottaa luottojen vertailua. Kun kuluttaja voi vertailla lainojen todellisia kustannuksia, päätöksenteon voi olettaa helpottuvan, kun päätös perustuu hintatietoon. Tunnistamisvelvoitteen tarkoituksena on ehkäistä väärinkäytöksiä helposti haettavien luottojen osalta. Kielto luovuttaa varoja kello 23:n ja 7:n välillä taas pyrkii estämään harkitsematonta luotonottoa. (Vartiainen, 2016, s. 105–107)

Tämän tutkielman tarkoituksena on keskittyä pienlainojen sääntelyyn taloustieteellisestä näkökulmasta. Osana sääntelyprosessia rikoslakia (19.12.1889/39) on muutettu, joten seuraavassa käsitellään lyhyesti näitä muutoksia. Muutoksen taustalla oli nimenomaan pikalainayhtiöiden toiminnan sääntely (HE 64/2009 vp). Rikoslain muutos (845/2009) muutti luottokiskonnan tunnusmerkistöä. Uuden luottokiskonta pykälän (rikoslain 36 luvun 6 §:n 2 momentin) mukaan tunnusmerkistön täyttymisen tutkinta on kokonaisarviointia. Kokonaisarvioinnissa otetaan huomioon ainakin luoton määrä, luottoaika ja muut sopimusehdot. Myös luottoriski, luotonmyönnön kulut, tavanomaiset rahoituskulut ja yrityksen yleiskulut vaikuttavat arviointiin. (Tapani, 2010)

Uuden lain mukaisesta luottokiskonnasta pienlainojen yhteydessä on annettu esimerkki. Ensimmäisessä tapauksessa kuluttajalle lainataan 100 euroa kahdeksi viikoksi. Laina-ajan päätyttyä velallisen on maksettava takaisin kaikki kulut huomioiden yhteensä 120 euroa. Toisessa tapauksessa lainapääoma on 500 euroa ja laina-aika 30 vuorokautta. Maksettavaa on yhteensä 620 euroa. Ensimmäisessä tapauksessa todellinen vuosikorko on suurempi, mutta jälkimmäinen tapaus voi olla luottokiskontaa, sillä siinä luotonantajan kulut eivät ole yhtä suuret. (HE 64/2009 vp) Erot mahdollisen kiskonnan ja laillisen toiminnan välillä vaativat tapauskohtaista tutkimista.

Muutoksella ei kuitenkaan ole merkittävää vaikutusta pienlainayhtiöiden toimintaan. Ensinnäkin luottokiskontaan ei sovelleta oikeushenkilön rangaistusvastuuta, sillä

perinteistä rangaistusvastuuta, rikokseen perustuvaa vahingonkorvausta ja rikoshyödynmenettämistä pidetään riittävänä (HE 64/2009 vp, s. 27). Tapani (2010, s. 532) pitää tätä kuitenkin ongelmallisena. Lainmuutoksen tarkoituksena on kuitenkin parantaa pikaluottoyhtiöiden toimintaa. Organisaatiokulttuuri olisi voinut parantua nopeammin ja tehokkaammin, jos oikeushenkilöllä olisi ollut rangaistusvastuu. Tapani (2010, s. 535–536) toteaa, että luottokiskonta tulee noudatettavaksi lähinnä yksityishenkilöiden välisissä lainoissa, kun korkoa pidetään liian suurena, ja esinekiskonnan taloudellisen tai henkisen riippuvuussuhteen tunnusmerkit eivät täyty. Kiskonta voi tulla käsitellyksi myös riita-asiana, osana petosta tai jotakin vakavampaa rikosta, joten se ei tule suoraan ilmi tilastoista.

Muutokset jatkuivat heti samana vuonna. Joulukuun 1. päivänä 2010 tuli voimaan seuraava lainsäädäntöpaketti. Uudistustarpeen aiheutti Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2008/48/EY) kulutusluotoista. Suomi päätti direktiivin sisällöstä poiketen noudattaa direktiiviä myös alle 200 euron luottoihin, joten muutos koskee kokonaisuudessaan myös pienlainayhtiöitä. Muutokset johtuvat kuluttajien velkaongelmista, joihin pyritään saamaan helpotusta. (HE 24/2010 vp) Direktiivillä muutettiin laajasti kuluttajaluottojen sääntelyä, mutta tässä keskitytään ainoastaan pienlainoihin liittyviin muutoksiin.

Lakimuutos vaikutti pienlainoihin kolmella tavalla: luottoa myönnettäessä tulee arvioida hakijan luottokelpoisuus, luotonannossa tulee noudattaa hyvä luotonantotapaa ja pikaluottoyritysten on rekisteröidyttävä. Luottokelpoisuuden arviointi tarkoittaa erilaisia toimenpiteitä riippuen lainatyyppistä ja -määrästä. Lainanantajan täytyy vähintään tarkastaa hakijan maksuhäiriötiedot. Tämä ei tarkoita sitä, että maksuhäiriöiselle asiakkaalle ei saisi antaa lainaa mutta maksuhäiriöisen lainottaminen voi estyä hyvän luotonantotavan vuoksi. (HE 24/2010 vp) Hyvä luotonantotapa tarkoittaa erityisesti epäasiallisen toiminnan kieltoa luottoa myönnettäessä. Kiellettyä on muun muassa luoton myöntämisen käyttö pääasiallisena markkinointikeinona kun myydään muita kulutushyödykkeitä. (Vartiainen, 2016, s. 108)

Merkittävä muutos pienlainayhtiöiden sääntelyssä oli rekisteröitymisvelvoite. Asiasta säädettiin laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä (747/2010). Sellaiset kuluttajaluottoja tarjoavat yritykset, jotka eivät olleet Finanssivalvonnan piirissä, tulivat rekisteröintivelvoitteen piiriin. Rekisteröintivelvoitteen tarkoituksena on varmistaa luotonantajien luotettavuus ja ammattipätevyys, helpottaa luotonantajien valvontaa ja ehkäistä rikollisuutta. Rekisteröintivelvollisuuden arvioitiin vaikeuttavan luotto-markkinoille pääsyä ja parantavan kuluttajien asemaa, kun epärehelliset toimijat eivät pääse toimimaan luottomarkkinoille. Rekisteröintitoiminta keskitettiin Etelä-Suomen aluehallintovirastolle, joka vastasi jo muista samankaltaisista rekisteröinneistä. (Vartiainen, 2016, s. 109). Rekisteröintivelvoite toi rahoitusmarkkinoilla toimivat varjopankit viranomaisvalvonnan piiriin. Enää valvonta ei perustunut pelkkiin kuluttajien nostamiin kanteisiin tai rikosilmoituksiin.

Seuraava suuri lainsäädäntö uudistus tuli voimaan 1.6.2013. Lait säädettiin, koska edellisten lainsäädäntöuudistusten ei katsottu vaikuttaneen tarpeeksi tehokkaasti pienlainamarkkinoiden ongelmiin. Ongelmia on aiheuttanut se, että kaikki pienlainayhtiöt eivät ole noudattaneet lainsäädöksiä. Valvontaviranomaisten resurssit ovat myös olleet vaatimattomat. Velkomustuomiot olivat kasvaneet, ja pienlainojen osuus summaarisista velkomusasioista oli suuri, vaikka pienlainojen osuus kaikista luotoista on pieni. (HE 78/2012 vp, s. 9-11) Kesäkuun 2013 lainsäädännössä säädettiin tarkemmasta luottokelpoisuuden arvioinnista, hintasääntelystä ja lisämaksulisten tekstiviestipalvelujen kieltämisestä (Vartiainen, 2016, s. 109–113)

Pienlainojen ottaminen on perustunut kuluttajan haluun ottaa laina. Pienlainayhtiöt ovat myöntäneet lainan, jos hakijalla ei ole ollut maksuhäiriöitä. Tätä menettelyä ei kuitenkaan ole pidetty riittävänä, sillä velkomustuomiot ovat olleet kasvussa. (HE 78/2012 vp, s. 11) Muutoksen tarkoituksena on siis estää kuluttajia ottamasta lainoja, joihin heillä ei ylipäänsä ole varaa. Tämä voi aiheuttaa sen, että kuluttajalle aiheutuu maksukyvyttömyys, jos hän ei pienlainaa saa. Hyvänä puolena tässä on se, että maksukyvyttömyys tulee aiemmin esille, eikä varsinaista pienlainakierrettä ehdi syntyä. Kierre toisin sanoen katkeaa nopeammin, joten luotto-ongelmia ei ehdi kasautua yhdelle kuluttajalle liikaa. (HE 78/2012 vp, s.15)

Merkittävänä osana 1.6.2013 voimaan tullutta sääntelyä on pienten kuluttajaluottojen korkokatto. Korkokatto rajoittaa luotosta perittäviä korkoja ja kuluja. Kuluttajansuojalain 7 luvun 17 a § kuuluu seuraavasti:

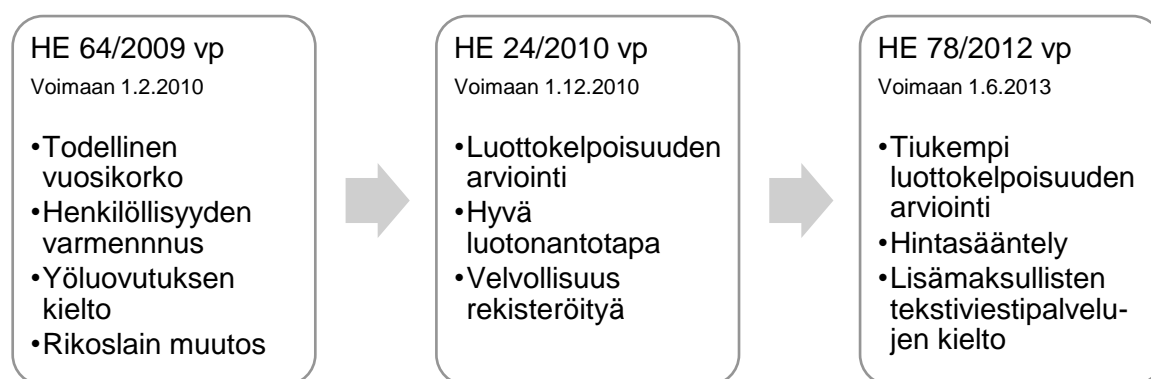
”Jos luoton määrä tai luottoraja on alle 2000 euroa, luottosopimuksen mukainen luoton todellinen vuosikorko saa olla enintään korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko lisättynä 50 prosenttiyksiköllä. Hyödykesidonnaiseen luottoon tätä pykälää sovelletaan kuitenkin vain, jos kuluttajalla on luottosopimuksen nojalla myös oikeus nostaa rahavaroja.”

Kyseessä on merkittävä rajoitus, joilla pyritään hillitsemään pienlainojen kuluja. Aiemmin pienluottojen todellinen vuosikorko on ollut keskimäärin 920 prosenttia. Mallia on sekä kritisoitu että pidetty hyvänä. Kritiikkiä malli on saanut sen vuoksi, että kuluttajan on itse vaikea laskea todellista vuosikorkoa. Se käsittelee erisuuruisia lainoja eri tavalla. Pienen lainan todellinen vuosikorko on automaattisesti korkeampi, sillä perustamiskulujen ja muiden kiinteiden kulujen osuus on suurempi. Hyvinä puolina on pidetty vakiintunutta asemaa, joka on osapuolille tuttu jo entuudestaan. Todelliseen vuosikorkoon perustuva malli myös mahdollistaa erilaiset hinnoittelumallit, kun korolle ja kuluille ei aseteta erillisiä rajoja. Hintasääntelyn piirissä ovat sekä vakuudettomat että vakuudelliset lainat. Suurin osa hyödykesidonnaisista luotoista on rajattu sen ulkopuolelle. (HE 78/2012 vp, s. 12 -13)

Kolmantena muutoksena kesäkuussa 2013 oli lisämaksullisten tekstiviestipalvelujen kieltäminen. Kielto on lisätty hyvää luotonantotapaa koskevaan sääntelyyn. Luottoasiointiin liittyvään yhteydenottoihin on kiellettyä käyttämästä sellaisia tekstiviestipalveluja, joista peritään erillinen maksu. Tekstiviestin käyttö sinänsä ei siis ole kiellettyä, joten lisämaksuttomat tekstiviesti voivat säilyä yhteydenottokanavana pienlainayritysten ja asiakkaiden välillä. (Vartiainen, 2016, s. 113) Maksullisten tekstiviestien ongelma on kulujen kokonaisuuden hämärtyminen. Kun viestinnästä ei peritä maksuja, lainojen vertailu on helpompaa.

3.2 Pienlainasääntelyn perustelut ja vaikutukset

Pienlainoja ei alun perin säännelty juuri ollenkaan, sillä niitä myönsivät sellaiset toimijat, jotka eivät olleet Finanssivalvonnan toimivallan alla. Toiminnasta alkoi kuitenkin kertyä ongelmia, joihin yhteiskunnan oli puututtava. Pienlainasääntely on kehittynyt kolmessa osassa. Kehitys on koottu Kuvioon 2.

Kuvio 2. Pienlainasääntelyn kehitys. (Mukaillen Vartiainen, 2016, s. 114)

Sääntelyn tarkoituksena on ollut parantaa heikommassa asemassa olevan kuluttajan asemaa. Kuvio 2 käy ilmi, että sääntely on pyrkinyt ottamaan kattavasti huomioon erilaisia ongelmakohtia. Informaation laatua on pyritty parantamaan yhtenäisillä toimintatapoilla yritysten välillä. Tästä kertovat todellisen vuosikoron ilmoittamisvelvollisuus, henkilöllisyyden varmennus ja luottokelpoisuuden arviointi. Määttä (2010, s. 266–267) toteaa, että epäsymmetrisen informaation ongelma on yksi merkittävimmistä sääntelyä puoltavista tekijöistä pienlaina-alalla. Pienlainayrityksellä, on sellaista tietoa, jota kuluttajalla ei ole ja joita hän ei helposti saa. Kuluttajaa tulee suojella. Markkinoiden toiminta ei välttämättä riitä korvaamaan epätäydellisestä informaatiosta aiheutuvia ongelmia, jos kyseessä on harvoin hankittava tuote.

Olisi mahdollista, että pienlainamarkkinoita säänneltäisiin itsesääntelyn avulla. Tätä on myös yritetty. Pönkä et al. (2010, s. 588) toteaa, että Suomen Pienlainayhdistys on vuonna 2007 hyväksynyt ensimmäiset eettiset säännöt toimialalle. Määttä (2010, s. 267–268) mukaan pienlaina-ala ei ole erityisen soveltuva itsesääntelylle.

Ensinnäkin pienlainayhtiöiden järjestäytymisaste on matala, joten yrityksiä on hankala sitouttaa itsesääntelyyn. Alalle tulolle ei juuri ole esteitä, joten itsesääntelyyn ei ole pakko sitoutua, mikä heikentää entisestään itsesääntelyn tehoa. Itsesääntely on myös kaksiteräinen miekka sen suhteen, kuinka tiukkaa sääntelyn olisi oltava. Jotta yritykset toimivat sääntelyn mukaisesti, on sääntelyn oltava tiukkaa. Toisaalta liian tiukka sääntely vapaalla toimialalla heikentää järjestäytymistä, ja yritykset eivät tule sääntelyn piiriin.

Juurikkala (2012, s. 453) arvostelee valittua korkokattosääntelyä. Kun pienlainamarkkinoita tarkastellaan, tulisi huomiota kiinnittää enemmän tosiasiallisiin päätöksentekotilanteisiin. Käyttäytymistaloustieteellinen näkökulma tarkastelee taloudellista päätöksentekoa siitä lähtökohdasta, että ihminen ei ole aina rationaalinen päätöksentekijä. Päätökseen vaikuttavat muutkin seikat kuin optimaalisen taloudellisen tilan mahdollistavat tekijät. Pienlainojen kohdalla tapahtuu niin sanottua negatiivista valikoitumista: lainoja ottavat sellaiset henkilöt, joiden on ylipäänsä vaikea hoitaa omia raha-asioitaan. Korkokattosääntely ei välttämättä vaikuta todelliseen päätöksen tekoon.

Absoluuttisen korkokaton ongelma on sopivan tason vaikea määrittely. Nimellisen koron mukaan asetettu korkokatto aiheuttaa muiden kulujen kasvua. Todellisen vuosikoron käyttäminen korkokattona taas kasvattaisi lainamäärää, koska todellinen vuosikorko on pienempi mitä suurempi lainamäärä on kyseessä. Suhteellisen korkokaton idea on verrata säädeltävän lainatuotteen korkotasoa toisiin tuotteisiin ja sopia, kuinka suuri ero sallitaan. (Juurikkala, 2012, s.456) Ongelmana ovat erilaisten luottotuotteiden vertailtavuuden ongelmat: kahden erilaisen luottotuotteen korot ovat erilaisia, joten niitä ei tulisi suoraan verrata toisiinsa.

Rationaalisuuden osuutta päätöksenteossa voidaan yrittää lisätä, jos päätöksentekijällä on tietoa päätöksenteon tukena. Luotonantajien tiedonantovelvollisuus on toteutettu vaatimuksella ilmoittaa kuluttajalle luoton todellinen vuosikorko. Todellinen vuosikorko mahdollistaa paremman vertailtavuuden erilaisten korkojen ja kulujen

kesken. Todelliseen vuosikorkoonkin liittyy ongelmia, sillä se ei ole aina yksiselitteinen käsite eikä heikosti talousasioita osaava kuluttaja välttämättä osaa vertailla vaihtoehtoja riittävästi. Päätöksenteon rationaalisuutta edistää myös yöluovutuksen kieltö. Tällä pyritään vähentämään päihteiden vaikutusta päätöksenteossa. (Juurikkala, 2012, s. 454–455)

Sopivina sääntelykeinoina Juurikkala (2012, s. 456–459) pitää luotonottamisen yhteyteen liitettävää harkinta-aikaa. Sen tarkoituksena olisi pidentää luotonantoprosessia. Luoton saisi tilille vasta 2-3 päivän harkinta-ajan jälkeen. Kuluttajalla olisi siis paremmat mahdollisuudet selvittää luottoon liittyviä kustannuksia. Harkitsemaan lainaottaminen vähentyisi. Prosessi voisi sisältää myös henkilökohtaista, kasvokkain tapahtuvaa neuvontaa. Tämä voisi kuitenkin lisätä kustannuksia huomattavasti, mikä voisi näkyä korkeampina kustannuksina. Yhtenä keinona Juurikkala (Ibid) mainitsee myös kilpailun. Mitä kovempi kilpailu lainamarkkinoilla on, sitä matalammat korot lainoissa on.

Uusin pienlainasääntelyn muutos tuli voimaan 1.6.2013 eli noin kolme vuotta sitten. Sääntelyn onnistumisesta ei vielä ole kovin paljon empiiristä näyttöä, mutta joitakin katsauksia asiasta on esitetty. Vartiainen (2016, s. 122–124) toteaa, että vasta kolmannella sääntelykerralla saavutettiin merkittäviä vaikutuksia pienlainamarkkinoiden toimintaan. Niin pienlainayritysten kuin myönnettyjen pikaluottojen euro- ja kapalemäärät ovat laskeneet. Näin ollen sääntely on saavuttanut tavoitteensa. Kuluttajien asema on parantunut myös siinä suhteessa, että uusiin luottoihin liittyvät kulut ovat laskeneet. Lainojen keskimääräinen koko ja juoksuaika ovat pidentyneet, mikä voi viitata siihen, että toiminta on siirtynyt yli 2000 euron lainojen myöntämiseen.

Majamaa et al. (2016, s. 39) mukaan velkomustuomioissa on havaittavissa laskua vuonna 2014. Tätä laskua voidaan selittää ainakin osaksi pienlainayrityksiin liittyvien luottojen pääomien lukumäärän vähenemisellä. Nuorilla velkomustuomiot vähenivät selkeästi. Osittain ongelmat ovat siirtyneet muihin luottomuotoihin, sillä nuorten velkomustuomiot muissa velkatyypeissä kasvoivat. Sääntelyn seurauksena

myös velkomustuomioiden kohteena olevien pääomien määrä kasvoi monissa ikäryhmissä mutta erityisesti nuorilla. Tekijät toteavat, että ongelmavelkaisten lukumäärä on vähentynyt, mutta velan keskimääräinen koko on kasvanut (Ibid).

Pienlainat aiheuttivat ongelmia niiden käyttäjille, joten eduskunta päätti alkaa säännellä toimialaa. Myös ylikansallinen lainsäädäntö vaikutti lainsäädäntöön. Sääntelyllä pyrittiin vaikuttamaan kuluttajien asemaan markkinoilla. Yritykset velvoitettiin antamaan asiakkailleen enemmän tietoja lainasta ja sen ehdoista ennen lainanottoa. Myös toimijoiden valvontaa on kiristetty säätämällä rekisteröimisvelvollisuus. Alustavat empiiriset tulokset antavat sen käsityksen, että sääntelyllä on ollut tavoiteltuja vaikutuksia. Osittain sääntely on kuitenkin vaikuttanut negatiivisesti: kuluttajat ovat siirtyneet isompiin lainoihin. Pienlainayrityksiä on kuitenkin edelleen markkinoilla, mikä tarkoittaa sitä, että sääntely ei ole lopettanut koko toimialaa, vaan sääntely on muuttanut markkinoilla olevien lainatuotteiden ominaisuuksia.

4 VARJOPANKKIEN YRITYSLAINOJEN SÄÄNTELYTARVE

Tutkielman alkuosassa tarkasteltiin sääntelyteoriaa, pankkisääntelyn perusteita ja kuluttajille suunnattujen pienlainojen sääntelykehitystä. Tutkielman empiirinen osia käsittelee varjopankkien asemaa rahoitusmarkkinoilla ja erityisesti sitä, tulisiko niiden myöntämiä yrityslainoja säännellä. Tutkielman tutkimuskysymys on se, tulisiko varjopankkien myöntämiä pienyrityslainoja säännellä. Kysymykseen pyritään vastaamaan analysoimalla empiiristä materiaalia, joka tutkielmaa varten on kerätty.

4.1 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkielman empiirinen osuus koostuu laadullisesta aineistosta. Eskola et al. (1998, 15) toteavat, että laadullinen aineisto tarkoittaa yksinkertaisimmillaan tekstiä, joka on voinut syntyä joko tutkijan toimesta tai ilman tutkijan vaikutusta. Tutkijan vaikutuksesta syntyneitä tekstejä ovat muun muassa haastattelut. Tutkija on osallistunut aineiston luomiseen, vaikka ei olekaan päättänyt sen sisällöstä. Tässä tutkielmassa tutkija on tehnyt haastattelukysymyksiä, mutta kaikki syntynyt materiaali kuvastaa vain haastateltavien mielipiteitä, kokemuksia ja näkökulmia tutkittavaan aiheeseen liittyen.

Tässä tutkimuksessa empiirisenä materiaalina käytetyt haastattelut on tehty teema-haastatteluina. Teemahaastattelussa esitettävillä kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä vaan tutkija päättää, miten haastattelu etenee saatujen vastausten avulla. Tärkeää on se, että kaikki tarvittavat näkökulmat tulevat esiin, eikä se, että kysymykset kysytään tietyssä järjestyksessä. (Eskola et al., 1998, s. 87) Tässä tutkielmassa ei voitu käyttää kaikille haasteltaville samoja kysymyksiä, sillä haastateltavina eivät olleet samassa asemassa olevat henkilöt tai yritykset. Haastattelukysymyksiä on Liitteessä 2.

Tutkimustulokset käsiteltiin teemoittelemalla vastaukset. Teemoittelun tarkoituksena on löytää ja esitellä tutkimuksen kannalta olennaiset aiheet. Jotta teemoittelu muodostaa onnistuneen ja selkeän kokonaisuuden, tulee empirian ja teorian välillä olla vuoropuhelua. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkielman tekstissä teoria ja empiria

vuorottelevat. (Eskola et. al., 1998, 175–176) Tässä tutkielmassa teemoittelu perustuu varjopankkien liiketoiminnan kuvaukseen, varjopankkien aseman selvittämiseen, varjopankkien aiheuttamien muutosten käsittelemiseen ja sääntelytarpeeseen.

Haastatteluja on tehty yhteensä neljä kappaletta lokakuusta 2016 helmikuuhun 2017. Haastattelupyynnöt lähetettiin sähköpostitse, ja myöntäviä vastauksia saatiin niin varjopankkien kuin kivijalkapankkien edustajilta. Kaikki pyydyt varjopankit eivät lupauksesta huolimatta antaneet haastattelua. Yksi varjopankki lupautui haastateltavaksi ja pyysi nähdä kysymysrunгон, mutta sen saatuaan ei ole vastannut yhteydenottoihin ollenkaan. Toinen varjopankki totesi, että se ei voi resurssien puutteen vuoksi osallistua tutkimukseen. Kaikkien tutkimukseen pyydettyjen kivijalkapankkien edustajat suostuivat haastatteluun. Myönteisen vastauksen jälkeen kysymykset lähetettiin haastateltaville sähköpostitse.

Haastattelu koostui noin kahdestakymmenestä kysymyksestä. Ensin tiedusteltiin taustatietojen keräämiseksi haastateltavien kokemusta rahoitusosalta ja nykyisistä työtehtävistä. Näiden tietojen perusteella ei ollut syytä olla haastattelematta ketään tai jättää haastattelua hyödyntämättä tutkielmassa. Tämän jälkeen haastateltavia pyydettiin kuvailemaan työnantajansa asema rahoitusmarkkinoilla ja kertomaan, mitä rahoitustuotteita kyseinen yhtiö tarjoaa pienyrityksille. Loppuosa kysymyksistä keskittyi tutkielman pääongelmaan eli rahoitusmarkkinoiden tilanteeseen ja sääntelytarpeen analysointiin vaikuttaviin tekijöihin. Lopuksi haastateltaville annettiin mahdollisuus kommentoida aihetta vapaasti. Haastateltavat eivät käyttäneet mahdollisuutta kommentoida.

Puhelimitse tehty ensimmäinen haastattelu nauhoitettiin. Nauhoite litteroitiin mahdollisimman tarkasti, koska englanniksi tehty haastattelu suomennettiin litteroinnin jälkeen. Myös suomennos pyrittiin tekemään mahdollisimman tarkasti, jotta haastateltavan alkuperäiset ajatukset saatiin tutkielmalle muuttumattomina. Muita haastatteluja ei tarvinnut litteroida, koska haastateltavat halusivat vastata kirjallisesti. Yhteensä materiaalia on noin 14 liuskaa.

4.2 Haastateltavien esittely

Haastateltavat löydettiin olemalla yhteydessä varjopankkeihin julkisten yhteystietojen avulla. Osittain varjopankkien yhteystietoja muuhun kuin asiakaspalveluun oli hankalaa löytää. Osa yhteydenotoista tapahtuikin asiakaspalvelun kautta. Muutamalla varjopankilla oli myös yhtiöissä työskentelevien suoria yhteystietoja. Nämä osoittautuivat tutkielman kannalta tärkeiksi. Kivijalkapankkien edustajiin oltiin yhteydessä tutkielman tekijän omien kontaktien avulla. Kyseiset kivijalkapankit ovat merkittäviä toimijoita Suomen rahoitusmarkkinoilla.

Taulukko 2. Yhteenveto haastatelluista

Viittaus	Organisaatio	Nimike	Tapa	Kieli
Haastateltava 1	Varjopankki	Yrityslainajohtaja	Puhelin	Englanti
Haastateltava 2	Varjopankki	Yrityslainajohtaja	Sähköposti	Suomi
Haastateltava 3	Pankki	Luottojohtaja	Sähköposti	Suomi
Haastateltava 4	Pankki	Rahoituspäällikkö	Sähköposti	Suomi

Haastateltava 1 on toiminut rahoitusalaalla noin neljä ja puoli vuotta. Tämän ajan hän on ollut saman työnantajan palveluksessa. Tästä ajasta haastateltava 1 on toiminut nykyisessä työtehtävässä noin kolme vuotta. Hänen työnkuvanaan on toimia yrityslainoista vastaavana johtajana. Hänen alaisuudessaan työskentelee koko yritysluottotuksen työntekijät mukaan lukien tukitoiminnot. Tukitoimintoihin kuuluvat muun muassa It-, markkinointi- ja myyjäyksikkö. Kyseinen varjopankki toimii useammassa maassa.

Haastateltava 2 toimii edeltävän haastateltavan tavoin konsernin yrityslainajohtajana. Hän on toiminut nykyisissä tehtävissään noin vuoden. Rahoitusalaalla ja nykyisen työnantajan palveluksessa hän on ollut vajaa kolme vuotta. Kummankin varjopankin edustajan työuran pituus nykyisissä työtehtävissään on lyhyehkö. Työt ovat kestäneet muutaman vuoden. Tämä kuvaa hyvin sitä, että toimiala on kokonaisuudessaan uusi. Alalla ei ole ehtinyt muodostua vielä pitkiä työuria. Kummallakin varjopankin edustajalla on liiketoimintaan liittyvää valtaa organisaatioissaan.

Haastateltava 3 on toiminut pankin palveluksessa vuodesta 2001 lähtien eli 16 vuotta. Pankin yritysasiakkaiden kanssa hän on työskennellyt yli kymmenen vuotta. Nykyinen työtehtävä on toimia luottojohtajana. Työtehtävä sisältää muun muassa luottosalkun laadunvalvontaa ja luottoprosessien kehittämistä. Haastateltava 3 myös tukee myyntityötä tekeviä asiakasvastaavia. Hän pystyy siis luotettavasti kertomaan siitä, mikä yritysluottojen myöntämisessä on tärkeää ja miten riskejä voidaan hallita.

Haastateltava 4 on ollut pankin palveluksessa neljä vuotta. Nykyisessä työtehtävässä hän on ollut kaksi ja puoli vuotta. Hän toimii rahoituspäällikkönä, mikä tarkoittaa asiakasvastuuta keskisuurten yritysten yritysrahoituksen osalta. Tämän lisäksi hän toimii start up -yhtiöiden rahoitukseen keskittyvässä projektissa. Myös haastateltava 4 pystyy arvioimaan erilaisten yhtiöiden rahoitustarvetta ja sitä, miten rahoitusta tulee neuvotella erilaisten yhtiöiden kanssa.

4.3 Varjopankkien liiketoiminta

Empiirisen materiaalin analysointi aloitetaan varjopankkien liiketoiminnan kuvauksella. Erityisesti tarkastelussa pyritään tuomaan esiin varjopankkien liiketoiminnan eroja verrattuna kivijalkapankkeihin. Näin pyritään selvittämään sitä, miten varjopankkien liiketoiminnan erityispiirteet syntyvät. Analysointi jatkuu varjopankkien aiheuttamien muutosten vaikutusten arvioinnilla, ja lopuksi tarkastelu siirtyy sääntelyyn ja sääntelykeinoihin. Analysoinnin lisäksi tekstiin on lisätty katkelmia haastatelluista, jotka liittyvät analysoitavaan aiheeseen. Haastateltavat on eroteltu toisistaan numeroinnilla.

4.3.1 Varjopankkien liikeidea

Tutkimukseen osallistuneet kaksi varjopankkia myöntävät yritysainoja. Ne ovat siirtyneet kuluttajaluottojen tarjonnasta yritysainamarkkinoille. Varjopankkien liikeidea on tarjota vakuudettomia lainoia yrityksille. Suomessa pienyritysten lainoitus on ollut perinteisesti pankkien tehtävä, joten varjopankit toteavat, että ne ovat edelleen

haastajan asemassa. Pankit ovat niitä isompia ja merkittävämpiä lainoittajia edelleen, mutta varjopankit pyrkivät kasvamaan nopeasti.

”Yhtiö aloitti myöntämällä lyhytaikaisia kuluttajaluottoja. Se on kasvanut nopeasti laajentamalla 23 maahan. – – Nyt olemme siirtymässä isompiin ja pidempiin kuluttajaluottoihin. Olemme tavallaan kuromassa umpeen vaihtoehtolainojen ja perinteisten pankkien eroa. Ja sama on tapahtumassa yrityslainapuolella.”

Haastateltava 1

”Yritys toimii elektronisten kanavien kautta jaettavien vakuudettomien lainojen segmentissä pioneerina ja on haastaja perinteiselle pankkirahoitukselle.”

Haastateltava 2

Varjopankkien edustajien haastatteluissa korostuvat teknologiakeskeisyys ja helppous. Yhtiöt kertovat, että juuri helppous ja nopeus ovat heidän kilpailuetujaan yrityslainamarkkinoilla. Nopeus on heidän mukaansa mahdollista, koska lainanhaku tapahtuu sähköisesti eikä yritysten edustajilta vaadita pitkiä neuvotteluja. Haastateltava 1 kertoo, että ero lainan saannin nopeudessa varjopankkien ja kivijalkapankkien välillä voi olla useita viikkoja tai jopa kuukausi. Varjopankit kokevat itsensä ainoaksi nopeaksi keinoksi saada rahoitusta.

”Teimme Suomessa tutkimuksen, jossa kolme yhtiötä mysteerishoppaili neljässä suurimmassa pankissa. – – Se vei varmaan kuukauden saada laina. Niiden piti käydä pankeissa ja täyttää paljon papereita ja lopulta kaikkien hakemukset hylättiin.” Haastateltava 1

”Mainittu asema haastajana perustuu asiakaslähtöisyyteen, sekä palvelujen helppoon käytettävyyteen ja nopeuteen.” Haastateltava 2

Pankkien edustajat ovat erimieltä pankkien luottoprosessin hitauteen liittyvistä väitteistä. Haastateltavat 3 ja 4 toteavat, että heidän prosessinsa ovat nopeutuneet. He

myös toteavat, että kyse on rahoitusneuvottelusta, jossa yrityksen kanssa neuvotellaan rahoituksen ehdoista. Yrityksen hakiessa lainaa, sen suunnitelmat saattavat olla vielä niin alkuvaiheessa tai epärealistisia, että luottopäätöstä ei voi tehdä nopealla aikataululla. Haastateltava 4 toteaa, että osittain nopeus on myös pankkivirkailijasta riippuvaa mutta toteaa, että osittain pankkien toiminta on raskasta.

”Viime vuosina pankeissa on kehitetty pienempien yhtiöiden luottoprosesseja ja katson, että kyse ei ole ainakaan pankkien luottoprosessien hitaudesta. Enemmän on kyse siitä, että yrittäjä ei pysty toimittamaan pankille uskottavaa liiketoimintasuunnitelmaa, näkemystä siitä, että miten liiketoiminta tulee kehittymään, miten haettava rahoitus tukee sitä.” Haastateltava 3

”Riippuu paljon pankista ja toimihenkilöstä. Rakenteet ja järjestelmät saattavat olla hitaita ja asiakkaiden (mikäli haetaan ensimmäistä rahoitusta yritykselle) ideat korkealentoisia, joten saattaa viedä aikaa ennen kuin ollaan ns. samalla sivulla yrityksen rahoituksen tarpeesta.” Haastateltava 4

Varjopankkien liikeideana on tarjota vakuudettomia yrityslainoja sähköisellä hakuprosessilla ilman vakuutta. Liikeidean kuvauksessa korostuu helppous ja nopeus. Lainanhakija ei joudu vierailemaan konttorissa saadakseen lainaa.

4.3.2 Yrityslainojen ja kuluttajien pienlainojen vertailu

Tutkielman alkuosassa varjopankkien myöntämiä yrityslainoja verrattiin kuluttajille myönnettyihin pienlainoihin. Pienlainat ovat sähköisesti haettuja, nopeasti saatavia, pienehköjä, lyhytaikaisia ja vakuudettomia lainoja (HE 64/2009 vp). Yhtäläisyytenä voidaan pitää muun muassa elektronista hakuprosessia. Myös vakuudettomuus on lainoja yhdistävä tekijä. Haastateltavat näkevät yhteyden lainamuotojen välillä. Samankaltaisuus johtuu pääosin edellä mainituista seikoista: nopeus, helppous ja elektronisuus.

”Kyllä, me teemme yrityslainan käytännössä yhdessä työpäivässä, joten se on yhtä nopea kuin mikä tahansa kuluttajalaina, vaikka lainamäärä voi olla jopa 100 000 euroa.” Haastateltava 1

”Riippuu varjopankista ja niiden palveluista. Tyypillisesti samoja piirteitä on havaittavissa esimerkiksi sähköisten kanavien hyödyntämisessä, rahoituksen suhteellisessa lyhytaikaisuudessa ja palvelujen helppokäyttöisyydessä.”

Haastateltava 2

*”Voi verrata. Miun mielikuva varjopankkien luototuksesta menee samalla kaa-
valla kuin kuluttajien pikavipit”* Haastateltava 4

Haastateltavat 2 ja 3 ovat kuitenkin sitä mieltä, että yritys- ja kuluttajaluototus pitää kyetä myös erottamaan toisistaan. Yritysrahoitus on monimutkaisempaa kuin kuluttajien rahoittaminen. Myös käyttötarkoitukset eroavat toisistaan. Kuluttajien pienlainat on tarkoitettu lähinnä kulutukseen, eivätkä käyttökohteet välttämättä ole loppuun asti mietittyjä. Yrityslainat tulevat yritystoiminnan rahoittamiseen. Liiketoiminnan jatkuvuuden turvaaminen on hyvin erilainen päämäärä ottaa kuin kalliin lainan ottaminen lyhytaikaiseen kulutukseen.

”Yritysrahoitus on mielestäni syytä eriyttää henkilöasiakasrahoituksesta. Yritysrahoitus on lähtökohtaisesti paljon kompleksisempaa (yhtiön liiketoiminnan ymmärtäminen vs. yksityishenkilön rahoitus) ja tarvittavien mahdollisuuksien että riskien tunnistaminen haastavampaa, vaikka käytettävissä olevien tekniikan/tekniikoiden myötä luottoriskin arviointi on, etenkin pienten yhtiöiden kohdalla on muuttunut selkeästi kustannustehokkaammaksi.” Haastateltava 3

Kuluttajien pienlainojen sääntelymuutosten yhteydessä kiinnitettiin huomiota siihen, että pienlainan tulee olla pääsääntöinen tuote, jota markkinoidaan. Pienlaina ei saa olla muun tavaran tai palvelun pääasiallinen markkinointikeino. Vartiaisen (2016, s. 108) mukaan hyvä luotonantotapa tarkoittaa kieltoa toimia epäasiallisesti luottoa myönnettäessä. Haastateltavat toteavat, että yrityslainojen kohdalla tulee muistaa

lainojen erilainen käyttötarve. Yksikään yritys ei osta mitään pelkän lainamarkkinoinnin vuoksi, jos se ei tarvitse markkinoitua tuotetta tai palvelua liiketoimintaansa varten. Vartiaisen (2016, s. 105–107) esille nostama yö luovutuksen -kielto lienee turha yrityslainamarkkinoilla.

”Toisaalta taas yrityslainat on suunnattu liiketoiminnan tarpeisiin, eikä varsinaisesti pikavippien tavoin kulutukseen.” Haastateltava 2

Luottoa myönnettäessä on tärkeää noudattaa hyvää luotonantotapaa. Tämä vaatimus kuitenkin joustaa sen mukaan, kuka lainaa hakee. Kuluttajaluotoissa on matalampi kynnyks edistää hyvää luotonantotapaa. Yrityksen puolesta toimivilta henkilöiltä voidaan olettaa laajempaa selonottovelvollisuutta. Pienten yritysten kohdalla tulee kuitenkin korostaa lainanantajan tiedonantovelvollisuutta.

4.3.3 Luottoprosessien kuvaus

Merkittävä ero perinteisen pankkirahoituksen ja varjopankkien tarjoamien yrityslainojen välillä on asiakkailta vaadittavat vakuudet. Vaikka pankitkaan eivät kategorisesti vaadi reaalivakuutta, vakuuden antaminen on usein edellytys lainan saamiselle kivijalkapankista. Varjopankkien suhtautuminen vakuuksiin on erilainen. Vakuudettomuus mahdollistaa elektronisen lainaprosessin, joten yrityksen edustajan ei tarvitse asioida konttorilla tai muussa toimipisteessä.

”Ei, ei. Se on yksi syy nopeuteen. Emme ota mitään kiinnityksiä kiinteistöihin tai taloihin tai vastaavaan.” Haastateltava 1

Sekä varjopankkien että kivijalkapankkien edustajat toteavat, että tärkein kriteeri luotonmyönnessä on lainanottajan maksukyky. Vakuuden realisointi on aina toissijainen keino maksaa laina takaisin. Maksukyvyn arviointiin kaikki tutkimukseen osallistuneet kertovat keskittävänsä runsaasti huomiota. Kumpikin osapuoli arvioi lainaa hakevan yhtiön maksukykyä. Pelkästään yhtiön maksukyvyn arviointi ei aina kuitenkaan riitä. Osapuolet tarkastelevat pienyritysten kohdalla myös omistaja-yrittäjän

henkilökohtaista taloutta. Juridisesti itsenäisen yhden ihmisen osakeyhtiön taloudellinen tila on kuitenkin voimakkaasti sidoksissa yrittäjän henkilökohtaiseen talouteen ja päinvastoin. Myös varjopankit saattavat vaatia yrittäjää takaamaan henkilökohtaisesti yhtiön ottaman lainan.

”Tyypillisesti suurin lainamäärä, jonka annamme, vastaa kuukauden liikevaihtoa. Me haluamme varmistaa, että lainaajien on mahdollista maksaa lainat takaisin.” Haastateltava 1

”Laina on vakuudeton, mutta edellytämme henkilötakausta.” Haastateltava 2

”Luoton myöntäminen perustuu asiakkaan / asiakaskokonaisuuden luotonhoitokykyyn.” Haastateltava 3

”Luotonannon suurin painoarvo laitetaan yrityksen maksukykyyn (vrt. vakuudet/vakavaraisuus)” Haastateltava 4

Ulkopuolisen on hyvin vaikea arvioida sitä, miten lainanantajat arvioivat lainanhakijoiden maksukykyä. Haastatteluiden perusteella selvisi, että arviointiprosessi on olemassa. Se, kuinka arviointi käytännössä toimii, jäi tutkimuksessa kuitenkin epäselväksi, vaikka asiaan vaikuttavia tunnuslukuja mainittiinkin. Arviointiprosessin läpinäkymättömyys vaikeuttaa luotonmyönnön tasalaatuisuuden arviointia. On vaikea arvioida, kuinka paljon luoton myöntäminen riippuu lainanhakemusta käsittelevästä työntekijästä. Jos luotonmyöntöprosessissa on mahdollista tapahtua runsaasti käsitteijäkohtaisia vaihteluita, prosessia tulisi myös valvoa, jotta ylilyöntejä ei pääsisi syntymään.

”Aika itsestään selviää: toimiala hakemushetkellä ja liiketoiminta, toimialan luottoluokitus, aikaisempi maksukäyttäytyminen, hakijan maksukäyttäytyminen, aiemmat konkurssit, työntekijöiden määrä. Sitten on vielä trendit: liikevaihto, quick ratio, liikevaihdon trendi, tunnuslukujen trendi ja muut sellaiset. Kyse on

aika monimutkaisesta sekoituksesta monia asioita siitä kuinka ne toimivat keskenään.” Haastateltava 1

”Maksukyky varmistetaan omalla asiakaspisteytysjärjestelmällämme ja luottoa hakevan yrityksen luottotiedoilla.” Haastateltava 2

Kuluttajien pienlainojen kohdalla sääntelyä on kiristetty maksukyvyn arvioinnin osalta, sillä yhtiöiden tekemiä tarkistuksia ei pidetty riittävinä (HE 78/2012 vp, s. 11). Ongelmana on siis ollut se, että kuluttajat ovat ehtineet ottaa runsaasti lainoja eri yhtiöiltä ennen kuin mahdollinen ylivelkaantuminen on saanut aikaan maksuhäiriömerkinnän. Samanlainen kehitys on mahdollista myös yrityslainojen kohdalla, jos vakuudettomia lainoja otetaan useita tai tulovirta ei riitä maksamaan vanhoja pois. Tällöin vanhat lainat maksetaan uudella lainalla, ja velkakierre voi venyä pitkäksi ennen kuin yrityksen toiminta katkeaa maksukyvyttömyyteen.

Maksukyvyn todellinen varmistaminen onkin tärkeää. Jos lainaa on otettu monesta paikasta, maksukyvyttömyys aiheuttaa tappioita monille toimijoille. Laajamittaiset maksukyvyttömyydet voivat levitä toimijalta toiselle. Yhtenä pankkisääntelyn tarkoituksista on pankkijärjestelmän vakauden kasvattaminen. Goodhartin (1995, s. 614–616) mukaan makrotason tarkastelussa sääntelytarpeen perimmäisenä syynä on rahoitusmarkkinoiden vakauden turvaaminen. Tallettajien suojaaminen on enemmän mikrotasolla tapahtuvaa toimintaa. Varjopankkien tekemällä maksukykyarviointilla on merkitystä laajemmin kuin vain niiden oman liiketoiminnan kannalta.

4.3.4 Varjopankkien asiakkaat ja tuotteet

Tärkein asiakasryhmä varjopankeille on mikroyritykset. Kumpikin haastateltavista kertoo, että tyypillisesti lainanottaja on mikroyritys, jossa omistaja toimii joko yksin tai korkeintaan muutaman työntekijän kanssa. Jonkin verran tyyppiyritys vaihtelee maasta toiseen. Mikroyritysten merkittävä osuus yrityslainojen hakijoina ei sinällään ole yllätys, sillä suurin osa suomalaisista yrityksistä on juuri mikro- ja pienyrityksiä. Pankkien edustajien lausunnoissa on huomattavissa perinteisten pankkien laajempi

asiakaskunta. Niiden asiakaskuntaan kuuluu myös keskisuuria yrityksiä huomattavasti enemmän. Myös pienyritysten osalta toimialajakauma on laajempi kattaen myös harvinaisempia toimialoja.

”Joo, no useimmat yritykset ovat alle puolen miljoonan euron vuosiliikevaihdon luokassa. Tyypillisesti kivijalkayhtiöitä –ei Internet-yhtiöitä, esim. rakennusliikkeitä, pieniä teollisuusyrityksiä, pieniä palveluyrityksiä, vähittäiskauppoja. Tyypillisesti kahdesta viiteen työntekijää. – – Ei oikeastaan ole yhtään toimialaa, joka totaalisesti hallitsisi tai muuta sellaista. Pääasiassa jokapäiväisiä yrityksiä.”
Haastateltava 1

”On. Tyypillinen yritys on liikevaihdoltaan pieni yrittäjän itsensä työllistävä osakeyhtiö.” Haastateltava 2

”Ei ole olemassa yhtä ja samanlaista pienyritystä.” Haastateltava 3

”Yritysten koko vaihtelee.” Haastateltava 4

Varjopankkien edustajien näkemykset lainanottamisen syistä eroavat toisistaan. Haastateltava 1 korostaa yritysten tarvetta saada käyttöpääoman rahoitusta. Yritykset tarvitsevat rahoitusta toimintansa rahoittamiseen ennen kuin asiakkaat maksavat tehdystä työstä tai valmistetusta tavarasta. Haastateltava 1 mukaan rahoituksen tarpeeseen ei liity mitään erityistä tai yllättävää vaan se liittyy normaaliin liiketoimintaan. Haastateltava 2 puolestaan toteaa, että yhtiöillä on runsaasti erilaisia rahoitustarpeita. Tyypillinen syy kuitenkin liittyy johonkin yllättävään, mitä yritys ei ole osannut ennakoida.

”Ennen kuin se [yhtiö] saa tehdystä työstä maksun, yhtiön on laskutettava ja odotettava 90 päivää – – Mutta rahaa on pitänyt käyttää ennen työn tekemistä. Usein kysymyksessä on käyttöpääoman tilanteet. Me yksinkertaisesti täytämme investoinnin ja rahojen maksun välisen ajan.” Haastateltava 1

”Syyt vaihtelevat paljon. Tyypillinen syy on ennakoimattomat yrityksen kuluerät. Palvelua käytetään usein myös siltarahoituksena.” Haastateltava 2

Varjopankit tarjoavat tuotteita sekä kuluttajille että yhteisöille. Tämä tutkielma keskittyy yrityksille tarjottaviin tuotteisiin. Varjopankkien yrityslainat ovat sinällään yksinkertaisia tuotteita. Yritys tekee lainahakemuksen, joka hyväksytään tai hylätään. Yritys saa rahan tililleen ja voi käyttää sen siihen tarkoitukseen, mihin se oli tarkoitettu. Laina maksetaan takaisin sovituissa erissä. Eri varjopankeilla lainaehdot eroavat toisistaan. (Liite 1) Tutkielmaan osallistuneiden varjopankkien tarjooma on edellä kuvatun kaltainen.

”Kulutus- ja yritysluottoja, virtuaalinen luottokortti ja verkkokaupan osamaksupalvelu. Yrityksille tarjottava palvelu on lyhytaikainen kuukausittain tasaerissä lyhennettävä vakuudeton käyttöpääomailaina.” Haastateltava 2

Varjopankkien toiminta perustuu sähköisten kanavien käyttöön, joten ne eivät edes pyri saamaan täysin samanlaista palveluvalikoimaa kuin kivijalkapankit. Tuotteet keskittyvät lainatuotteisiin, joten sijoitustuotteita valikoimassa ei ole puhumattakaan käteisen rahan käsittelyyn liittyvistä tuotteista. Osa varjopankeista kuitenkin tarjoaa maksunvälityspalveluja, kuten verkkoluottokorttia. Nämä tosin eivät välttämättä ole yritysasiakkaiden käytettävissä. Talletusten vastaanottamisen aloittaminen muuttaisi varjopankkien luonteen täysin: niistä tulisi finanssivalvonnan alaisia. Tällöinkin niiden toiminta voisi olla vaihtoehtoista kivijalkapankeille mutta niiden asema siirtyisi tämän tutkielman ulkopuolelle.

”Se on periaatteessa löytänyt kiinnostavan markkinaraon. Yhtiö aloitti myöntämällä lyhytaikaisia kuluttajaluottoja. – – Olemme muuttumassa kohti täyden palvelun pankkia, joka on nopeampi ja ehkä enemmän teknologiaan painottunut kuin perinteiset pankit.” Haastateltava 1

”Yritys toimii elektronisten kanavien kautta jaettavien vakuudettomien lainojen segmentissä pioneerina ja on haastaja perinteiselle pankkirahoitukselle. Mainittu asema haastajana perustuu asiakaslähtöisyyteen, sekä palvelujen helppoon käytettävyyteen ja nopeuteen.” Haastateltava 2

Pankit korostavat haastatteluissa toimintansa muita puolia kuin pelkkää lainan hakemisen helppoutta. Niiden tuotevalikoima on laajempi. Ne tarjoavat erilaisia lainatuotteita. Niiden lisäksi kivijalkapankit tarjoavat myös muita palveluja, jotka ovat olennaisia yrityksen toiminnan kannalta. Yrityslainoihin liittyen kivijalkapankit tarjoavat myös yhteistyökumppaneiden, kuten valtion, liitännäistuotteita. Kivijalkapankkien kautta on mahdollista saada esimerkiksi erityisluottolaitos Finnveran takauksia. Nämä takaukset ovat tärkeitä erityisesti pienyrityksille, jotka ovat myös varjopankkien tärkein asiakasryhmä.

”Palvelu- ja ratkaisuvälikoima on erittäin kattava, teemme erittäin tiivistä yhteistyötä Finnveran kanssa, mikä mahdollistaa osallistumisen hyvinkin erilaisiin hankkeisiin.” Haastateltava 3

”Pienyritysten rahoituksia varten on Yrityksen joustoluotto, tililimiitti, taselaina.”
Haastateltava 4

Varjopankit näkevät asemansa rahoitusmarkkinoilla selkeästi haastajina. Ne pyrkivät saavuttamaan tunnettuutta. Tunnettuus on niille osa rahoitusmarkkinoiden hyväksyntää, jota tarvitaan markkinaosuuden kasvattamiseen. Varjopankkien edustajien haastatteluista käy ilmi tietty epävarmuus oman aseman suhteen. Myös termi varjopankki aiheuttaa edustajissa epämukavuutta. Haastateltava 1 toteaa hieman kierrellen, että he ylipäänsä ovat varjopankki. Varjopankki-termi saattaa aiheuttaa kuvan jotenkin kielletystä tai epäselvästä palvelusta, mistä ei sinänsä ole kyse. Epävarmuus käy ilmi Haastateltava 1 kanssa käydystä keskustelusta.

”Kuvailisitko itseänne varjopankiksi tällä hetkellä?”

Haastateltava 1: Kyllä, se on todennäköisesti... Isossa-Britanniassa niitä sanotaan haastajapankeiksi. Mutta se tarkoittaa varmasti samaa asiaa: varjopankkia. Kyllä, ehdottomasti.”

Varjopankkien liikeidea yrityslainamarkkinoilla on tarjota lyhyitä, korkeakorkoisia lainoja yrityksille ilman reaalivakuutta sähköisellä hakemuksella. Ne pyrkivät tarjoamaan nopeaa palvelua. Nopeus koetaan hyvin tärkeäksi. Kivijalkapankkien edustajien mukaan heidän luottoprosessinsa eivät ole liian hitaita vaan mahdollinen hitaus johtuu muista syistä. Esimerkkinä hitaudesta voidaan mainita muun muassa rahoitusta hakevan yrityksen liian epätarkka ja optimistinen suunnitelma.

4.4 Varjopankkien asema rahoitusmarkkinoilla

Jotta varjopankkien asemaa rahoitusmarkkinoilla voidaan arvioida tarkasti, tarvitaan tietoa niiden myöntämien lainojen määrästä ja niitä ottaneista yrityksistä. Varjopankit kokevat olevansa vaihtoehto sellaisille yrityksille, joita pankit eivät halua rahoittaa. Varjopankit ilmaisevat asian niin, että ne tarjoavat nopean ja helpon rahoitusratkaisun kaikille yrityksille, myös pankkien parhaimmille asiakkaille. Jos yhtiöt ovat liian pieniä, varjopankkien edustajien mukaan perinteisten pankkien ei ole liiketaloudellisesti järkevää rahoittaa pienyrityksiä.

”Yhtiöissä ei varsinaisesti ollut mitään vikaa, ei mitään luurankoja kaapissa, mutta ne olivat vain liian pieniä kiinnostaakseen kivijalkapankkeja.” Haastateltava 1

Liiketaloudellinen kannattamattomuus johtuu muutamasta seikasta. Varjopankkien edustajien mukaan muutaman kymmenen tuhannen euron lainat ovat liian pieniä ollakseen kannattavia tuotteita pankeille. Raskas luottoprosessin aiheuttamat yksikkökustannukset ovat niin suuria, että lainojen tuotot eivät riitä kattamaan luoton myönnöstä aiheutuneita kuluja. Pankkien ei siis kannata myöntää lainaa, ellei lainan myönnölle ole muita syitä tai mahdollisesti muista tuotteista saatavat tuotot riittävät kattamaan lainauksen aiheuttamat tappiot.

”Pankin marginaali on alihinnoiteltu, koska ne ovat niin tehottomia. Kulut ovat niin korkeat, että pankit lopulta tekevät tappiota näillä.” Haastateltava 1

Varjopankkien edustajien mukaan toinen syy pankkien haluttomuudelle lainoittaa pienimpiä yrityksiä on viime vuosina kiristyneet vakavaraisuussäännökset. Pankkien on varattava yhä enemmän oma pääomaa täyttääkseen tiukentuneet vakavaraisuusmääräykset. Halmeen (1999, s. 74) mukaan pankkisääntely on keskittynyt vakavaraisuussääntelyyn jo pidempään. Yrityslainoja pidetään näissä laskelmissa hyvin paljon riskiä sisältävinä, koska lasku- ja matalasuhdanteiden aikana yrityksiä ajautuu konkurssiin. Oman pääoman vaatimukset ovat erityisen kovia juuri pienyrityslainojen kohdalla. Pankin kustannuksiin tulee siis laskea luoton myöntämisestä aiheutuneiden kulujen lisäksi pelkästään lainan olemassa olosta aiheutuvia kustannuksia.

”Lisäksi pienyrityslainoja pidetään riskisempinä niissä vakavaraisuuslaskelmissa, joita pankit joutuvat käyttämään. Se määrä pääomaa mitä ne joutuvat varaamaan. Niiden pitää miettiä aika paljon ennen kuin antavat näitä lainoja. Paljon kannusteita olla myöntämättä lainoja ollenkaan.” Haastateltava 1

Pankkien edustajat ovat osittain samaa mieltä varjopankkien edustajien kanssa pankkien kyvystä rahoittaa pienyrityksiä. Haastateltava 3:n mielestä pankit kyllä pystyvät rahoittamaan pienyrityksiä. Hän kuitenkin myöntää, että pienempien yhtiöiden rahoituksen hinta on noussut. Tätä kehitystä hän pitää kuitenkin luonnollisena, koska riski on otettava huomioon hinnoittelussa. Haastateltava 4:n mielestä pankkien mahdollisuus rahoittaa on heikentynyt. Hän kuitenkin näkee tilanteessa pankkikohtaisia eroja.

”Pankit pystyvät rahoittamaan pienyrityksiä, vaikka tiukentuneiden vakavaraisuussäädösten myötä, mikä on myös aiheuttanut kustannuksia pankeille, pienempien yhtiöiden rahoituksen hinta on noussut. Mutta, kuten todettua, riski täytyy hinnoitella. Ei ole pidemmän päälle kestävä, että selkeästi pienempi,

heikommin kannattava yhtiö saisi samalla hinnalla rahoitusta, kuin isompi, jonkin aikaa toiminut kannattava yhtiö ja vakavaraisempi yhtiö.” Haastateltava 3

”On väitteessä perää kyllä, pienyritysten laina-tarpeet yleensä ovat suhteessa OPO:n [omaan pääomaan] niin suuria, että OVA [omavaraisuusaste] painuu automaattisesti liian pienelle tasolle. Pankkikohtaisesti vakavaraisuuden pohjalta tehtäviin rahoituspäätöksiin on pankkikohtaisia eroja. Uuden yrityksen haussa rahoitusta on OVA:n oltava noin 30 % tasolla, jotta rahoituksen rakenne olisi terveellä pohjalla.” Haastateltava 4

Haastateltavien mielipiteet eroavat sen suhteen, onko tilanteessa pankkien kohdalla vain kyse vain kannattavuudesta ja kyvystä lainoittaa pienyrityksiä vai myös pelkästä haluttomuudesta rahoittaa niitä. Erityisesti kivijalkapankkien edustajien näkemykset eroavat toisistaan voimakkaasti. Haastateltava 3 toteaa, että pankeilla on halukkuutta rahoittaa pieniä yrityksiä. Rahoittaminen tapahtuu monesti yhteistyökumppaneiden avulla, mikä mahdollistaa myös riskin jakamista useamman toimijan kesken. Haastateltava 4 puolestaan näkee myös halukkuudessa suuria ongelmia. Haluttomuus jopa estää yritysten kasvua.

”Olen erimieltä siitä, että pankit eivät ole halukkaita rahoittamaan pienyrityksiä.”
Haastateltava 3

”Surkea tilanne, johon pitäisi tulla muutosta, mikäli halutaan edesauttaa ja tukea yritysten määrän lisääntymistä ja niiden kasvua.” Haastateltava 4

Haastateltava 4 toteaa myös, että osittain kyseessä ei ole pankin halusta instituutiona rahoittaa yrityksiä. Kyse voi ennemminkin olla yksittäisen konttorin tai toimihenkilön mielipiteistä ja toimintatavoista. Myös pankkien rakenteet ovat sellaiset, että ne eivät taipu nopeaan toimintaan, mikä näyttää ulospäin haluttomuudelta rahoittaa yrityksiä. Vakavaraisuussäätely voi myös vaikuttaa siihen, että pankin on tutkittava tarkemmin yrittäjän suunnitelmat. Niiden realistisuus vaikuttaa siihen, kuinka nopeasti yritys voidaan myöntää.

”Riippuu pankista ja toimihenkilöstä. Rakenteet ja järjestelmät saattavat olla hitaita ja asiakkaiden (mikäli haetaan ensimmäistä rahoitusta yritykselle) ideat korkealentoisia, joten saattaa viedä aikaa ennen kuin ollaan ns. samalla sivulla yrityksen rahoituksen tarpeesta.” Haastateltava 4

Luoton myöntämisen tulisi olla mahdollisimman samankaltaista toimihenkilöstä toiseen. Mikäli luoton saaminen riippuu liikaa toimihenkilöstä, myös valvonta vaikeutuu. On mahdotonta, että toimihenkilön omat kokemukset ja mielipiteet eivät vaikuttaisi ollenkaan luottopäätökseen mutta liian suuret vaihtelut ovat hyvin ongelmallisia. Vastauksista on myös havaittavissa sääntelyn ongelmia. Luoton myöntämisestä ja pelkästä lainojen olemassa olostä on tullut kivijalkapankeille kallista.

4.5 Varjopankkien aiheuttamat muutokset rahoitusmarkkinoille

Varjopankit kokevat tuovansa vaihtoehdon rahoitusmarkkinoille. Haastateltava 1 kertoo, että varjopankit ovat löytäneet markkinaraon, jota ne nyt täyttävät. Kyse ei välttämättä ole uudesta kysynnästä. Haastateltava 1 mielestä rahoitusmarkkinat eivät ole tarjonneet sopivia ratkaisuja yritysten lainatarpeisiin. Varjopankit toisin sanoen tarjoavat uusia tuotteita rahoitusmarkkinoille. Tämä lisää yritysten mahdollisuutta valita itselleen sopiva rahoitusmuoto. Rahoitusmarkkinoiden joustavuus ja monipuolisuus ovat lisääntyneet varjopankkien tarjoaman rahoituksen avulla.

”Me vain täytämme markkinarakoa, jonka perinteiset pankit ovat jättäneet. – – Mielestäni se [kysyntä] on aina ollut siellä. Siihen ei vain ole vastattu.” Haastateltava 1

”Joustavuus rahoitusmarkkinoille syntyy näistä palveluista ja innovaatioista”
Haastateltava 2

Myös pankit näkevät varjopankkien tuomia etuja. Joustavuutta markkinoille syntyy, kun pankkien torjumat yritykset hakevat lainaa varjopankeista. Haastateltava 3 näkee varjopankit vaihtoehtoisena rahoituslähteenä, jotka hajauttavat riskejä. Haastateltava 4 näkee varjopankkien aseman lähinnä heikompien yritysten rahoittajana ja vertaa tilannetta kuluttajien pienlainoihin. Mikäli pankki ei myönnä rahoitusta, asiakkaat voivat vielä hakea lainaa varjopankeilta. Kummankin kivijalkapankin edustajan mielestä varjopankit siis luovat joustavuutta mutta lähinnä heikommille yrityksille.

”Varjopankit ovat vaihtoehtoinen rahoituslähde ja hajauttavat riskejä”. Haastateltava 3

”Voisin kuvitella niiden madaltavan kynnystä heikompien taloudellisten lukujen omaavien yritysten rahoituksille. Vähän sama asia kuin henkilöpuolen rahoituksissa. Mikäli pankki ei rahoita, lähdetään rahoitusta hakemaan vaihtoehtoisista kanavista.” Haastateltava 4

Varjopankkien tuloa markkinoille voidaan pitää eräänlaisena jatkona 1980-luvulla alkaneeseen rahoitusmarkkinoiden vapautumiselle. Rahoitusmarkkinoiden vapautuminen johti Suomessa ulkoisten shokkien avustamana Suomessa pankkikriisiin 1990-luvulla. Koskenkylän (1996, s. 5-6) mukaan pankkikriisin yhtenä syynä voidaan pitää sääntelyn ja valvonnan epäonnistumista laajojen muutosten yhteydessä. Pankkien omaa liiketoimintaa ei voida pitää ainoana syynä pankkikriisille. Varjopankkien sääntelyä tutkittaessa onkin syytä muistaa, että niiden toimintaan kohdistuu uhkia, joihin ne eivät aina itse pysty vaikuttamaan, joten pelkästään huolellinen toiminta ei ole riittävää vaan sääntelyä tarvitaan.

Tämän tutkielman kannalta on kiinnostavinta haastateltavien näkemykset niistä uhista, joita varjopankkien yrityslainat mahdollisesti aiheuttavat rahoitusmarkkinoille. Juuri uhkien vuoksi on tärkeää tutkia sääntelyä ja sen muutostarvetta. Kaikki haastatellut näkevät varjopankkien muodostavan uhkia rahoitusmarkkinoiden vakaudelle. Näkökulmat ja aiheutuvien uhkien merkittävyys kuitenkin vaihtelevat. Kivijalkapankkien edustajat ovat kriittisimpiä. Haastateltava 1 puolestaan näkee uhkien

kohdistuvan vain lainan myöntävään yhtiöön eikä hän näe mahdollisuutta ongelmien laajenemiseen.

”Riski kohdistuu täysin meihin. – – Jos annamme enemmän lainaa, kuin mitä joku voi maksaa takaisin, me menetämme rahaa ja he menettävät yrityksensä. He saavat luottohäiriömerkinnän. Se on lose-lose -tilanne molemmille. Ei ole hyväksi ylläainata. Olemme varovaisia sen suhteen.” Haastateltava 1

Koska varjopankkiliiketoiminta ei aiheuta suoraa uhkaa tallettajille, agentti-kustannuksia voidaan pitää pienempinä. Halmeen (1999, s. 73) mukaan tallettajien suuri määrä on se tekijä, joka luo pankkivalvonnalle sen ominaispiirteet. Tallettajat eivät itse pysty valvomaan riittävällä tavalla yrityksen johdon toimia. Koska varjopankkiin sijoittaneita on lähtökohtaisesti vähemmän, johdon valvonnasta aiheutuneet kustannukset ovat pienemmät. Kustannuksia kuitenkin aina syntyy, joten ulkopuolinen valvonta ei ole lähtökohtaisesti perusteetonta erityisesti, jos varjopankkien omistajakunta on laajaa.

Haastateltava 2 näkee varjopankkien asemassa enemmän uhkia. Hän kuitenkin korostaa sitä, että varjopankit eivät ota talletuksia vastaan, mikä ei aiheuta ylenpalttista riskinottoa muiden rahoilla. Veronmaksajien rahat ovat Haastateltava 2:n mukaan turvassa, koska talletussuojan varoja ei jouduta käyttämään mahdollisessa konkurssitilanteessa. Varjopankkien aiheuttamat riskit ovat epäsuoria. Ongelmat varjopankkisektorilla voivat horjuttaa rahoitusmarkkinoita. Tämä sinällään on merkittävänä pidettävä uhkakuva.

”Tärkeintä on huomata, että varjopankit eivät ota vastaan talletuksia yleisöltä, mistä myös kevyempi sääntely pääosin johtuu. Näin ollen varjopankkien toimintaan ei liity potentiaalista ’moral hazard’ ilmiötä, jossa ulkopuolisten tallettajien varallisuudella otettaisiin riskejä rahoitusmarkkinoilla. Tällöin myöskään varjopankkien toiminta ei voi potentiaalisten riskien toteutuessa johtaa valtion talletussuojan mukaantuloon, jossa käytännössä veronmaksajat joutuvat rahoitusmarkkinoilla otettujen riskien maksajiksi. – – Kuten edellä todettu, varjopankit

eivät aiheuta suoraa uhkaa rahoitusmarkkinoille, vaan ainoastaan välillisen uhan pankkitoimialan rakenteiden 'horjuttajana'." Haastateltava 2

Pankkien edustajat näkevät toiminnassa enemmän uhkakuvia. He kuitenkin lähes tyvät tilannetta hyvin erilaisista lähtökohdista. Haastateltava 3 katsoo tilannetta jopa globaalilla tasolla. Hänestä varjopankit aiheuttavat uhkia rahoitusmarkkinoiden va- kaudelle ainakin, jos tilannetta tarkastellaan globaalilla tasolla. Suomen rahoitus- markkinat ovat hänestä niin pienet, että suuret varjopankit eivät ole kiinnostuneita Suomen markkinoista. Uhat Suomessa ovat pienemmät, koska pankkikeskeinen ra- hoitussektori on säännelty ja valvottu.

"Suomi on kuitenkin markkinana sen verran pieni, että varjopankkien toiminta ei tulle isoja toimijoita houkuttelemaankaan. Suomen pankkijärjestelmä on var- sin pankkikeskeinen, mikä hidastaa varjopankkien toiminnan laajentumista. – – Opportunistisesti toimivat, riittämätöntä sääntelyä harjoittavat yhtiöt pystyvät varmasti aiheuttamaan osaltaan riskejä rahoitusmarkkinoille, ainakin globaalisti tarkastellen" Haastateltava 3

Haastateltava 4 tarkastelee tilannetta epäsuorien vaikutusten kautta osittain sa- malla tavalla kuin Haastateltava 2. Uhkat liittyvät korkeakorkoisten lainojen aiheutta- miin yritysten maksuvaikeuksiin. Jos varjopankista lainan ottava yhtiö on myös pan- kin asiakas, korkeakorkoisten lainojen aiheuttamat maksuvaikeudet ja konkurssit ai- heuttavat luottotappiota sekä varjopankeille että kivijalkapankeille. Ongelmat lähte- vät donimo-efektimäisesti laajenemaan toimijalta toiselle. Suomen markkinoiden pienuus ei Haastateltava 4:n kommentteissa korostu.

"Jo olemassa olevat pankkien rahoitusasiakkaat hakevat kielteisen luottopää- töksen myötä varjopankkien kautta korkeakorkoista lainaa. Tämä taas ajaa yri- tyksen maksuvalmiuden tiukaksi, joka voi pahimmassa tapauksessa ajaa yri- tyksen maksukyvyttömyyteen." Haastateltava 4

Kysyttäessä haastateltavilta kumpi on rahoitusmarkkinoiden toimivuuden kannalta merkittävämpi ominaisuus, joustavuus vai uhat, mielipiteet jakautuvat odotettua varjopankit vastaan kivijalkapankit jakolinjaa pitkin. Varjopankkien edustajat korostavat myöntämiensä lainojen tuovan lisää vaihtoehtoja markkinoille samalla pakottaen kivijalkapankit miettimään uudestaan tarjoamiansa palveluja. Pankkien edustajat puolestaan näkevät varjopankkien aiheuttavan enemmän uhkia kuin joustavuutta. Vakiintumattomat toimintatavat ilman sääntelyä ovat kivijalkapankkien edustajien mielestä joustavuutta merkittävämpi osa-alue.

”Molempien tulee olla tasapainossa. – – [V]arjopankkien toiminnan näkökulmasta joustavuus nousee merkittävämmäksi, sillä tämän kaltainen toiminta tehostaa rahoitusmarkkinoiden toimintaa ilman ilmeisiä ja merkittäviä uhkia.”

Haastateltava 2

”Enemmän näen uhkakuvia, koska uudet toimijat, kuten todettua, pyrkivät toimimaan lähtökohtaisesti opportunistisesti tilanteissa, jossa vaaditaan harkintaa ja arviointia.” Haastateltava 3

”Kyllä itse näen varjopankit enemmänkin uhkana markkinoille.” Haastateltava 4

Varjopankkien asemaan rahoitusmarkkinoilla liittyy pientä epävarmuutta. Ne eivät välttämättä ole korvaamassa pankkirahoitusta kokonaan, vaan niin tarkoituksena on toimia nopean ja vaivattoman rahoituksen markkinoilla. Yritysrahoitusmarkkinoilla on tapahtumassa erikoistumista, mistä vallitsee jonkinlainen yhteisymmärrys osapuolten välillä. Erimielisyyttä on puolestaan siitä, onko aiheuttaako tämä kehitys enemmän haittoja vai hyötyjä.

4.6 Sääntelykeinot

Haastateltavia pyydettiin arvioimaan samoja sääntelykeinoja, joilla pyritään sääntelemään pienlainatoimintaa. Nämä keinot ovat korkokatto, velvollisuus ilmoittaa todellinen vuosikorko, rekisteröitymisvelvollisuus sekä lainanhakijan luottokelpoisuuden arviointivelvollisuus. Varjopankkien edustajat näkivät näissä sääntelykeinoissa ongelmia, eikä niiden arvioitu toimivan luottojen sääntelykeinoina. Osa keinoista on huonosti suunniteltuja ja osa turhia. Kivijalkapankkien edustajat eivät kommentoineet yksityiskohtaisesti edellä mainittuja sääntelykeinoja, mutta kahden haastateltavan mielipiteet erosivat voimakkaasti toisistaan.

”Kysymyksessä mainitut sääntelyt eivät missään nimessä ole riittäviä, kun puhutaan yrityslainoista.” Haastateltava 3

”Toimisi varmasti hyvin ja mahdollistaisi jo maksukyvyttömyyden rajalla pyörivien yritysten rahoittamisen eväämisen paremmin kuin nykyiseltään.” Haastateltava 4

Haastateltava 1 pitää korkokattoa sellaisena, kun se on otettu kuluttajaluottoihin, liiketoimintaan vaikuttamattomana. Kuluttajaluotoissa lainasta perittävä korko ei saa olla korkeampi kuin 50 prosenttiyksikköä yli viitekoron. Haastateltava 1 kertoo, että heidän korkonsa on alhaisempi kuin 50 prosenttia, joten korkokatto ei vaikuttaisi heidän liiketoimintaansa. Haastateltava 1 lausuntoa voi tulkita niin, että hän ei usko mahdollisen yritysluotolle säädettävän korkokaton olevan yhtään matalampi kuin mitä kuluttajaluottoihin on säädetty.

”Meidän korkomme on alle 50 prosenttia eli jos siihen laittaa katon, se ei vaikuta meihin.” Haastateltava 1

Haastateltava 2 pitää korkokattoa huonona vaihtoehtona sääntelykeinoksi. Hän pitää korkokattoa keinotekoisena välineenä. Sen asettaminen heikentäisi markkinoiden tehokkuutta. Lyhyiden, riskipitoisten lainojen myöntämisestä tulisi hankalaa ja

jopa mahdotonta, koska korkokatto ei mahdollistaisi kunnollista riskin hinnoittelua. Mitä suurempi riski jonkin yrityksen lainoittamiseen sisältyisi, sitä vaikeampi olisi lainaa myöntää, koska kannettavaksi otetusta riskistä ei saisi kunnollista korvausta. Muut haastateltavat eivät kommentoineet suoranaisesti korkokaton soveltuvuutta sääntelykeinoksi.

”Korkokaton asettaminen rajoittaa markkinoiden tehokkuutta ja käytännössä teki riskipitoisten lyhytaikaista rahoitusta tarvitsevien yritysten luotottamisen mahdottomaksi.” Haastateltava 2

Haastateltava 2 arvioi kriittisesti todellisen vuosikoron ilmoittamisvelvollisuutta. Hänen mukaansa se soveltuu huonosti alle vuoden pituisen rahoituksen hinnan kuvaamiseen. Todellinen vuosikorko vääristää lyhyen rahoituksessa velan kustannuksia verrattuna pidempään rahoitukseen. Haastateltava 2 myös arvioi, että todellinen vuosikorko ei ole selkeä ja hyvin ymmärretty käsite maallikoiden keskuudessa. Hän korostaa muita rahoituksen mittareita vertailun tueksi. Haastateltava 2 ei kuitenkaan tarkenna sitä, mitkä muut mittarit soveltuisivat rahoituksen hinnan tarkasteluun.

”Todellisen vuosikoron ilmoitusvelvollisuus on kaksijakoinen teema, sillä tunnusluku ei ole hyvä mittari lyhytaikaisen (alle vuoden mittaisen) rahoituksen hinnan kuvaamiseen. Merkittävä osa yleisöstä ei myöskään ymmärrä todellisen vuosikoron merkitystä tai rahan aika-arvon käsitettä, johon kyseinen tunnusluku oleellisesti liittyy. Tästä johtuen todellisen vuosikoron ilmoitusvelvollisuus ei välttämättä ole optimaalinen ratkaisu rahoituksen hinnan vertailuun, vaan muut rahoitukseen liittyvät muuttujat ovat usein tärkeämpiä.” Haastateltava 2

Kummatkin varjopankkien edustajat suhtautuvat epäillein pakollisen luottokelpoisuuden selvittämisen kirjaamista lakiin. He kummatkin toteavat, että tuskin kukaan lainaa yritykselle lainaa ilman, että tekee tarkistuksia yrityksen ja sen omistajien sekä muiden vastuuhenkilöiden taustoista ja taloudellisesta tilanteesta. Haastateltavien mielestä on itsestään selvää, että jos taloudellista tilannetta ei tarkastella, lainaa hakevat huonon maksukyvyyn yhtiöt ja toiminta on hyvin kannattamatonta.

Toisin sanoen selvitysvelvollisuuden kirjaaminen lakiin ei muuta mitään vallitsevaan tilanteeseen nähden.

”Me teemme jo laajoja luottokelpoisuuden tarkistuksia varmistaaksemme, että saamme rahat takaisin. – – Ja jos yrityksellä ei ole osoittaa menestystä, me emme ylipäänsä [nauraa] anna lainaa tai menetämme aika paljon rahaa.” Haastateltava 1

”Luottokelpoisuuden tarkistamisen vaatiminen lailla on täysin turhaa sillä luonnollisesti luotonantajan oma etu on tarkastaa asiakkaidensa luottokelpoisuus. Mikään yrityshän ei halua myöntää luottoja asiakkaille, joiden takaisinmaksukyky ei ole kunnossa, sillä se on myös liiketoiminnallisesti kannattamatonta.” Haastateltava 2

Haasteltava 2:n mielestä yritysluottojen myöntäjien rekisteröitymisvelvollisuus on kannatettava uudistus. Rekisteröityminen on mahdollistaa sen, että viranomaiset ovat tietosia markkinatoimijoista. Mitä kattavammat tiedot yrityslainamarkkinoista on olemassa, sitä paremmin voidaan arvioida rahoitusmarkkinoiden toimintaa ja toiminnan aiheuttamia riskejä. Rekisteröitymisvelvollisuus ei ilmeisesti aiheuta liiallista hallinnollista taakkaa, sillä Haastateltava 2 ei mainitse mistään rekisteröitymisvelvollisuuden huonosta puolesta.

Rekisteröitymisvelvollisuus on säädetty kuluttajien pienlainoja myöntäville yrityksille. Vartiaisen (2016, s. 109) mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirastolle keskitetty rekisteröintitoiminnan tarkoituksena on luotonantajien valvonta, varmistaa luotonantajien pätevyys sekä ehkäistä ongelmien syntyä. Samanlaisia hyötyjä olisi saavutettavissa myös yrityslainoja myöntävien yhtiöiden rekisteröintivelvoitteella. Yrityslainamarkkinoiden toiminta on paremmin arvioitavissa, kun toimijat ovat julkisessa rekisterissä.

”Rekisteröitymisvelvollisuus on mielekäs jotta tarvittavat viranomaiset ovat tietoisia alan toiminnasta ja sen laajuudesta.” Haastateltava 2

On syytä huomioida, että käytetyt keinot pienlainojen sääntelyssä eivät ole saaneet varauksetonta tukea. Juurikkala (2012, s. 453-456) arvostelee korkokattosääntelyä. Nimelliskorkokatto aiheuttaa muiden kustannusten kasvua. Todellinen vuosikorko taas ei aina ole yksiselitteinen käsite. Pienlainojen ongelman muodostaa heikko taloustietämys pienlainoja ottavien kuluttajien keskuudessa. Yritysluottojen kohdalla osapuolten välillä ei välttämättä ole yhtä suurta eroa kuin kuluttajaliiketoiminnassa.

Haastateltavia pyydettiin myös arvioimaan itsesääntelyn mahdollisuutta varjopankkien yrityslainojen sääntelyssä. Näkemykset itsesääntelyn toimivuudesta eroavat haastateltavien kesken. Jakolinja ei kuitenkaan ole varjopankkien ja kivijalkapankkien välillä. Haasteltava 2 pitää itsesääntelyä olennaisena. Hänen vastauksestaan ei kuitenkaan selviä tarkoittaako hän nimenomaan varjopankkien keskinäistä valvontaa ja laiminlyöntien oikaisemista vai normaaleja kilpailun mukanaan tuomia muutosvoimia. Näillä kahdella on merkittävä ero.

”Itsesääntelyn rooli on ilmeinen. Epäammattimaiset ja ’huonot’ toimijat häviävät markkinoilta normaalin liiketoiminnan lainalaisuuksien mukaisesti. Vapaa kilpailu myös automaattisesti ajaa kysynnän ja tarjonnan vastaamaan toisiaan ja asettaa tuotteille niiden oikean hinnan ja sisällön.” Haastateltava 2

Kivijalkapankkien edustajien näkemykset itsesääntelyn suhteen eroavat toisistaan. Haastateltava 3 toteaa, että markkinaehtoisen rahoituksen sääntely ei voi olla toimijoiden itsensä vastuulla. Hän ei luota pelkkään markkinoiden ohjaavaan voimaan. Toisin sanoen vahinkoja voi syntyä, vaikka markkinavoimat ohjaisivatkin varjopankkien toimintaa. Haastateltava 4 puolestaan näkee tilanteen itsesääntelyn osalta hie-man positiivisemmin. Hän uskoo, että uskottavan itsesääntelyn avulla varjopankkien ulkopuolinen sääntely voisi olla keveämpää.

”Markkinaehtoisen rahoituksen sääntely itsesääntelyllä? Suhtaudun erittäin suurella varauksella ja epäilen vahvasti, vaikka kuinka markkinat korjaavat ja ohjaavatkin päätöksiä parhaiten toimivaan suuntaan.” Haastateltava 3

”Uskon, että kyseessä on jatkoa ajatellen kasvava ala, johon on tulossa lisää toimijoita, niin ulkomaisia kuin suomalaisiakin. Itsesääntely saattaa mahdollistaa ’tärkeimpien’ hinnoitteluiden [poistamisen] ja väljemmän sääntelyn.” Haastateltava 4

Itsesääntely ainoana tai merkittävämpänä sääntelykeinona saa kritiikkiä myös yleisesti rahoitusmarkkinoiden sääntelyssä. Kontkasen (2016, s. 96) mukaan sääntely ei rahoitusallalla perustua pelkästään ohjaavaan ja ei-pakottavaan sääntelyyn. Niillä voi olla tärkeä merkitystä mutta pakottavaa sääntelyä tarvitaan. Rahoitusmarkkinoiden vakaus ei synny pelkästään toimijoiden halusta toimia oikein vaan myös ulkoiisiin shokkeihin on varauduttava.

4.7 Sääntelytarve

Kaikilta haastateltavilta kysyttiin varjopankkien sääntelystä ja sen kehittämistarpeista. Mielenpitoet vaihtelivat varjopankkien ja kivijalkapankkien edustajien välillä. Varjopankkien edustajat totesivat, että sääntelyä on jonkin verran olemassa ja sen sisältö riippuu siitä, mitä varjopankki tekee. Maksuliikepalveluja tarjoavat yritykset ovat Finanssivalvonnan alaisia, ja kuluttajaluottoja myöntäviä varjopankkeja valvovat Aluehallintovirastot sekä Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Haastateltavien vastaukset siis vahvistavat sen, että yritysluottoja tarjoavia varjopankkeja ei Suomessa valvota.

”Kyseessä ei ole super, super valvottu alue [Suomessa] verrattuna joihinkin muihin maihin.” Haastateltava 1

”Riippuu hyvin paljon varjopankin toimialasta. Puhdasta kulutusluotonantotoimintaa sääntelee pääasiassa Aluehallintovirasto ja Kilpailu- ja kuluttajavirasto. On kuitenkin hyvä huomata, että esimerkiksi maksunvälityspalveluja tarjoavat varjopankit ovat Finanssivalvonnan alaisia.” Haastateltava 2

”Katson, että varjopankit ovat heikommin säänneltyjä, mutta eivät missään nimessä kokonaan sääntelyn ulkopuolella.” Haastateltava 3

Kaikki haastateltavat kertoivat oman näkemyksensä sääntelyn tulevaisuudesta. Haastateltava 1 näkee tärkeänä, että lainanhakija voi luottaa siihen, että markkinoinnissa annetut tiedot ovat oikein. Hän ei tee eroa sen suhteen onko lainanottajana kuluttaja vai yritys. Haastateltava 1 ei kuitenkaan muuttaisi tämän hetkistä sääntelyä kumpaankaan suuntaan. Hän toteaa, että Suomi on hyvä paikka harjoittaa liiketoimintaa.

”Mielestäni on tärkeää, että ihmiset voivat luottaa viestinnän oikeellisuuteen. Mainontaan ja sellaiseen. Mielestäni on tarpeellista varmistaa että toimijat eivät tee epätosia lupauksia ja väitteitä myydessään rahoitusalan tuotteita yrityksille ja kuluttajille. – – Suomessa tilanne vaikuttaa hyvältä. Siellä meidän on hyvä tehdä bisnestä. Systeemi on aika hyvä nyt. Hyvä yrityksille ja hyvä kuluttajille.”

Haastateltava 1

Haastateltava 2 suhtautuu sääntelyyn sinänsä positiivisesti mutta se ei hänen mielestään saa aiheuttaa vääristynyttä kilpailua. Lisäksi sääntely on toteutettava järkevällä tavalla. Voisinkin sanoa, että Haastateltava 2 pitää sääntelyn laatua määrää tärkeämpänä tekijänä. Sääntelyä voidaan lisätä, kunhan toteuttaminen ei aiheuta uusia ongelmia. Haastateltava 2 korostaa myös sitä, että varjopankit ja kivijalkapankkien liikeidea on eri.

”Yhteenvetona suhtaudumme sääntelyyn positiivisesti, kunhan se toteutetaan tarkoitustaan palvelevalla tavalla eikä aiheuta turhia vääristymiä tai esteitä vapaan kilpailun markkinoihin.”

Haastateltava 3 näkee kehitettävää niin varjopankkien sääntelyssä kuin yleensä toimialan tuntemuksessa ja analysoinnissa. On tärkeää, että rahoitusmarkkinoiden toimintaa ymmärretään. Uusien ilmiöiden tunteminen auttaa estämään niiden aiheut-

tamia ongelmia. Pelkkä tunteminen ei välttämättä kuitenkaan riitä, joten myös sääntelyä tarvitaan. Kun ottaa huomioon Haastateltava 3 mielipiteen itsesääntelyn vaikeudesta, sääntelyn ja analysoinnin suorittajan tulisi olla jokin alan ulkopuolinen taho.

”Yleensä ottaen varjopankkeihin liittyvää seuranta ja analyysia tulisi mielestäni kehittää, koska on ensiarvoisen tärkeää, että mahdollismarkkinatalouden- /rahoituksen tulisi pystyä edes jollain tasolla seurata ja toki säännelläkin, jotta ei tapahdu ylilyöntejä.” Haastateltava 3

Haastateltava 4 näkee varjopankkien sääntelyssä ainoastaan yhden suunnan. Hänestä varjopankkeja tulisi säännellä samalla tavalla kuin kivijalkapankkeja. Tämä siis tarkoittaisi Finanssivalvonnan suorittamaa valvontaa, jossa varjopankkien vakavaraisuutta säänneltäisiin voimakkaasti. Haastateltava 4 ei perustele näkemystään sen tarkemmin, joten perusteluja sille, miksi talletuksia vastaanottamatonta liiketoimintaa tulisi säännellä yhtä tiukasti kuin kivijalkapankkeja, ei saada. Rahoitusmarkkinoiden vakauden suojeleminen on siis tärkeä hyve.

”Saman sääntelyn piiriin kuin kivijalkapankkien rahoitukset.” Haastateltava 4

Sääntelyä tulee harkita kokonaisvaltaisesti. Yksi yksittäinen tekijä ei tee sääntelyä turhaksi tai tee sen lisäämisestä ehdotonta. Wienertin (1997, s. 5-10) mukaan sääntelyn kustannukset eivät saa olla liian korkeita. Lisäksi tulee ottaa huomioon useita yksityiskohtia oikeasta ajankohdasta sääntelykeinoihin ja sääntelytasoon. Sama kokonaisuus tulee tehdä myös varjopankkien kohdalla mutta on todennäköistä, että varjopankkien myöntämien yrityslainojen määrä tulee kasvamaan ja samalla niiden vaikutus rahoitusmarkkinoiden toimintaan tulee lisääntymään.

4.8 Yhteenveto

Tutkielmaa varten haastateltiin neljää rahoitusalaalla työskentelevää henkilöä. Kaksi haastateltavista työskentelee johtotehtävissä tutkielman kohteena olevia lainoja myöntävissä varjopankeissa. Heillä on asemaansa perustuvaa liiketoimintavaltaa edustamissaan yhtiöissä. Lisäksi haastateltiin kahta kivijalkapankkien edustajaa. Kivijalkapankkien edustajat eivät ole yhtä korkealla organisaatioissaan kuin varjopankkien edustajat mutta myös heillä on riittävä kokemusta, jotta he voivat uskottavasti kommentoida tutkielman aihetta.

Tutkimuksen kohteena olevat varjopankit eivät ota vastaan talletuksia yleisöltä. Tämän vuoksi niiden liiketoiminta ei ole luvanvaraista. Euroopan Komissio (2012, s. 5-6) näkee varjopankkien toiminnassa sekä hyötyjä että haittoja. Hyödyt syntyvät vaihtoehtoisten toimintatapojen muodostamasta joustavuudesta. Mahdollisina uhkina voidaan pitää muun muassa varjopankkien hallitsemattomasta kaatumisesta aiheutuvia vakausongelmia, jotka voivat levitessään vaikuttaa pankkitoiminnan vakauteen.

Sääntelyn yhteydessä (HE 64/2009 vp) kuluttajien pienlainat on määritelty sähköisesti haettaviksi, nopeasti saataviksi, pienehköiksi, lyhytaikaisiksi ja vakuudettomiksi kulutusluotoiksi. Haastatellut varjopankkien edustajat hyväksyivät sen näkemys, että niiden myöntämiä yritysainoia voi jossain määrin verrata kuluttajille myönnettäviin pienlainoihin. Kyseessä on sähköinen luotto-prosessi, jossa asiakas ei joudu vierailemaan konttorissa tai muussa vastaavassa paikassa. Luotto myönnetään pääosin vakuudettomana ja suhteellisen lyhyeksi aikaa. Luoton käyttötarkoitusta ei myöskään valvota kovin tarkasti vaan hyväksytyn lainapäätöksen jälkeen luotonmyöntäjä maksaa rahan lainanhakijan tilille. Prosessi on hyvin nopea kummassakin tapauksessa.

Haastateltavat kuitenkin muistuttivat, että yritysainoitten ja kuluttajien pienlainojen välillä on eroja. Yritysainoitten myöntämiseen liittyy tarkempi maksukyvyyn arviointi. Yritysten ottamilla lainoilla on myös erilainen käyttötarkoitus. Niiden ottaminen ei

perustu hetken mielijohhteeseen vaan liiketoiminnan tarpeisiin. Haastateltavat toivat esiin myös sen, että yrityksen ottaessa lainaa lainanmyöntäjän vastuu on erilainen. Yrityksen vastuuhenkilöiden odotetaan tietävän enemmän lainanottamiseen liittyvistä riskeistä kuin keskivertokuluttajan.

Kivijalkapankit ovat ulottaneet kuluttajien suojan osittain myös yrityslainoihin. Nordean (2016, s.1) kuluttaja-asiakkaiden panttausehdot koskevat myös pienyrityksiä. Wuolijoen et al. (2013, s. 73) mukaan pankeilta ei välttämättä vaadita yrityssopimusten muokkaamista kuluttajansuojan mukaan edes mikroyritysten kohdalla. Toimintatavat kuitenkin osoittavat, että kivijalkapankkien yritysasiakkaiden oikeuksia laajentava toiminta pienten yritysten kohdalla ei ole vaikuttanut pankkien liiketoimintaan heikentävästi. Varjopankkien yrityslainojen sääntelemine ei välttämättä heikennä niiden houkuttelevuutta.

Haasteltavien välillä oli eriäviä mielipiteitä siitä, minkä vuoksi varjopankkien myöntämät yrityslainat ovat viime vuosina yleistyneet. Kivijalkapankkien muuttuneesta toimintaympäristöstä oltiin samaa mieltä. Pankkien vakavaraisuussäntely vaikuttaa yrityslainojen myöntämiseen. Erityisesti pienistä yrityslainoista on tullut joko kokonaan kannattamattomia tai ainakin hyvin vähän tuottavia kivijalkapankeille. Myös kivijalkapankkien luotonmyöntöprosessi sai osakseen arvostelua. Sitä pidetään liian raskaana ja hitaana yritysten tarpeisiin nähden.

Osittain varjopankkien yrityslainat ovat kuitenkin osoitus uuden teknologian mahdollistamasta liiketoiminnasta. Erityisesti Haastateltava 1 korosti sitä, että varjopankit vastaavat myös sellaiseen kysyntään, johon ei aiemmin ole vastattu. Haastateltava 1 syyttää pankeja myös ylimielisyydestä ja puhtaasta haluttomuudesta lainoittaa pienyrityksiä. Kivijalkapankkien edustavat osittain yhtyivät varjopankkien edustajien näkemyksiin. Haastateltava 4 toteaa, että haluttomuus lainoittaa pieniä yrityksiä on osittain todellisuutta. Haastateltava 3 kieltää pankkien haluttomuuden ja toteaa, että viime vuosina luottoprosesseja on kehitetty nopeammiksi.

Haastateltavia pyydettiin arvioimaan, mitä joustoja varjopankkien myöntämät yrityslainat tuovat markkinoille. Pääsääntöisesti yrityslainojen nähdään tuovan rahoitusmarkkinoille joustavuutta ja riskien jakautumista useammalle toimijalle. Haastatelluilla oli ristiriitaisia mielipiteitä siitä, kenelle joustavuutta syntyy. Kivijalkapankkien edustajat pitivät mahdollisena, että ainoastaan huonon maksukyvyn yhtiöt hyötyvät varjopankeista. Varjopankkien edustajat pitävät tuotteitaan laajemmin kilpailukykyisinä, mikäli yrityksen rahoituksella on kiire.

Kaikki haastatellut näkivät lainojen myöntämisessä riskejä mutta niiden merkittävyydestä, laajuudesta ja kohdentumisesta oli merkittäviä mielipide-eroja. Varjopankkien edustajat näkivät lähinnä itseensä kohdistuvia normaaleja liiketoimintariskejä. Mikäli heidän luotonmyöntönsä on liian löysää, syntyy luottotappiota, mitkä voivat aiheuttaa uhkia varjopankin toimintakyvylle. Pankkien edustajat olivat kriittisempiä ja näkivät laajempia uhkakuvia siitä, että varjopankkien laajamittaiset ongelmat voivat levitä kivijalkapankkeihin.

Pankkien sääntely pohjautuu päämies-agenttiteoriaan. Jensen et al. (1973, s. 308) määrittelevät päämies-agentti-suhteen siten, että agentti toimii päämiehen puolesta yhtiössä käyttäen osaa päätöksentekovallasta. Agentti ei kuitenkaan aina toimi päämiehen etujen mukaan, koska agentti pyrkii maksimoimaan oman hyötynsä. Jokainen tallettaja on päämiehen asemassa, joten pankeilla on paljon päämiehiä. He eivät kuitenkaan itse pysty valvomaan agentteja eli pankin johtoa. Tämän vuoksi tarvitaan julkista valvontaa. Valvonta onkin tallettajien keino huolehtia pankin johdon valvonnasta.

Valvonta tarve voidaan jakaa makro- ja mikrotason tarkasteluun. Goodhartin (1995, s. 614–616) mukaan mikrotason tarkastelu korostaa tallettajien suojaa. Makrotason tarkastelu keskittyy rahoitusmarkkinoiden vakauden turvaamiseen. Tällä tarkoitetaan sitä, että yhdestä pankista alkanut talletuspako voi levitä muihin pankkeihin. Pankkisääntely keskittyykin tämän vuoksi koko rahoitusmarkkinoiden vakauden tur-

vaamiseen. Varjopankit ovat osa rahoitusmarkkinoita, joten varjopankkien toiminnalla on vaikutusta rahoitusmarkkinoiden vakauteen, vaikka ne eivät talletuksia otaakaan vastaan.

Haastateltavia arvioivat kulutusluottojen sääntelyssä käytettyjen sääntelykeinojen soveltuvuutta varjopankkien yrityslainojen sääntelyyn. Erityisesti varjopankkien edustajat pitivät suurinta osaa sääntelykeinoista huonosti soveltuvina. Korkokaton ei arvioitu alentavan korkotasoa, mikäli se säädetään samalle tasolle kuin kuluttajalainoissa mutta se voi haitata markkinoiden tehokkuutta. Todellinen vuosikorko nähtiin huonona sääntelykeinona käsittelyssä olevan lyhyen rahoituksen vuoksi. Rekisteröitymisvelvollisuutta kannatettiin, koska se mahdollistaa viranomaisten puuttumisen havaittuihin ongelmiin. Luotonhakijan maksukyvyyn selvittämistä pidettiin itsestään selvyytenä, joten sen kirjaaminen lakiin koettiin turhaksi.

Vartiaisen (2016, s. 114) mukaan kuluttajien pienlainojen sääntely on kehittynyt kolmessa osassa. Muutokset ovat tulleet voimaan 1.2.2010, 1.12.2010 ja 1.6.2013. Pienlainojen sääntely on kehittynyt osissa eikä kaikkiin valintoihin olla oltu tyytyväisiä. Juurikkala (2012) arvostelee sekä korkokattoa sekä todellista vuosikorkoa. Ongelmana pienlainojen kohdalla on ollut se, että lainoja ovat ottaneet sellaiset henkilöt, jotka eivät täysin hallitse omaa talouttaan muutenkaan. Empiiriset tutkimukset kuitenkin ovat todenneet, että velkomustuomioiden määrässä on ollut laskua (Majamaa et al. 2016, s. 39). Sääntely on siis ainakin jossain määrin toiminut.

Sääntelyn lisääminen jakoi haastateltujen mielipiteitä. Haastateltava 1 piti nykyistä tilannetta hyvänä. Hän ei koe tarvetta sääntelyn lisäämiselle. Haastateltava 2 suhtautui sääntelyyn sinällään positiivisesti, kunhan sääntely toteutetaan järkevästi eikä se turhaa vaikeuta liiketoimintaa. Kivijalkapankkien edustajat kokivat, että sääntelylle on tarvetta. Haastateltava 3 toteaa, että markkinaehtoisen rahoituksen valvonta on erityisen tärkeää. Haastateltava 4 meni pisimmälle ja haluaisi varjopankit ja kivijalkapankit saman sääntelyn piiriin.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Yritysrahoituksen saatavuus on merkittävää kansantalouden toiminnan kannalta. On tärkeää, että yritykset saavat rahoitusta juuri silloin, kun siihen on liiketaloudellinen tarve. Toisaalta myös rahoitusmarkkinoiden vakaus on kansantalouden toimivuuden kannalta tärkeää. Laajat luottotappiot rahoitusmarkkinoilla aiheuttavat uhkia järjestelmän toimivuudelle, ja usein veronmaksajat joutuvat maksamaan rahoitusmarkkinoiden virheistä. Rahoitusmarkkinoita tuleekin analysoida ja tutkia säännöllisesti.

Osa kuluttajille pienlainoja myöntäneistä yhtiöistä on siirtynyt myöntämään vastaavanlaisia sähköisesti haettavia, nopeasti saatavia, vakuudettomia yrityslainoja. Kyseistä liiketoimintaa harjoittavat yhtiöt eivät ota vastaan talletuksia, joten ne eivät ole perinteisen rahoitusmarkkinoiden sääntelyn piirissä. Yhtiöiden toiminta voi kuitenkin aiheuttaa ongelmia rahoitusmarkkinoiden vakaudelle.

Tutkielman päätutkimuskysymyksen mukaisesti tämä tutkielma selvitti sitä, pitäisikö varjopankkien myöntämiä yrityslainoja säännellä. Ensimmäinen avustava lisäkysymys pyrki selvittämään, mitä ominaispiirteitä varjopankkien liiketoiminnalla on. Minkäli sääntelyä katsotaan tarpeelliseksi, tutkielma pyrki toisessa avustavassa lisäkysymyksessä selvittämään, minkälainen sääntely olisi sopivaa kyseiselle liiketoiminnalle. Tutkielman viitekehys koostui sääntelyteoriasta, rahoitusmarkkinoiden tiukentuvasta sääntelystä sekä varjopankkien kuluttajille myönnettyjen pienlainojen sääntelykehityksen tarkastelusta.

Tutkielma toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusta varten haastateltiin neljää rahoitusalan ammattilaista. Kaksi haastateltua työskentelee varjopankeissa ja kaksi kivijalkapankeissa. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna, joissa kysymykset mukautuvat haastattelun edetessä. Tärkeintä teemahaastattelussa on ennalta määriteltyjen aiheiden läpikäynti. Ensimmäinen haastattelu tehtiin puhelimitse ja muut sähköpostitse.

Ensimmäisen avustavan tutkimuskysymyksen osalta voidaan todeta, että varjopankkien yrityslaina liiketoiminnassa korostuvat samanlaiset ominaispiirteet kuin kuluttajien pienlainaliiketoiminnassa. Toiminta perustuu sähköiseen asiointiin ja se on nopeaa ja vakuudetonta. Varjopankit kertovat itse suhtautuvansa vakavasti lainahakijoiden maksukyvyyn tarkastamiseen. Heidän mukaansa kivijalkapankit eivät myönnä lainoja yrityksille, koska pienten yritysten lainoittamisesta on tullut niille liian kallista.

Suurimmassa osassa saatuja vastauksia on havaittavissa selkeää jakolinjaa varjopankkien ja kivijalkapankkien edustajien välillä päätutkimuskysymykseen liittyen. Varjopankkien edustajat eivät koe, että heidän toimintansa aiheuttaisi selkeää uhkaa rahoitusmarkkinoiden vakaudelle. Pankkien edustajat ovat epäilevämpiä, ja he näkevät varjopankkien muodostavan uhkia rahoitusmarkkinoiden vakaudelle. Haastatellut rahoitusmarkkinoiden edustajat eivät olleet yksimielisiä varjopankkien myöntämien yrityslainojen sääntelytarpeesta.

Mikäli päädytään siihen, että sääntelyä tulee lisätä, on sopivan sääntelyn kehittäminen tärkeää. Tätä pyrittiin selvittämään toisessa avustavassa tutkimuskysymyksessä. Varjopankkien toimintaa tulee voida seurata, jotta tiedetään, miten niiden liiketoiminta kehittyy ja kuinka suuresta toiminnasta on kyse. Tämän vuoksi pelkätään yrityslainoja myöntävien yritystenkin tulisi olla rekisteröitymisvelvollisuuden piirissä. Rekisteröitymistä ei olisi vaikeaa toteuttaa eikä sen pitäisi olla mahdoton hallinnollinen taakka yrityksille. Rekisteröitymisvelvollisuuden laiminlyönti tulisi sanktioida, jotta rekisteröityminen tulisi hoidettua tehokkaasti.

Muiden kuluttajaluottojen sääntelyssä käytettyjen keinojen soveltuvuus yrityslainojen sääntelyyn ei ole yhtä selkeää. Empiirisen aineiston perusteella ei voi selkeästi todeta, että niiden säätäminen lain tasoiseksi velvoitteeksi muuttaisi markkinoiden toimintaa tai ehkäisisi ongelmien muodostumista. Yritykset kertovat, että he selvittävät lainanottajan maksukyvyyn jokaisen hakemuksen yhteydessä. Korkokaton tehokkuus jäi epäselväksi. Todellinen vuosikorko sai osakseen arvostelua. Sen informatiivisuutta epäiltiin.

Rahoitusmarkkinoiden vakaus on liian tärkeä asia, jotta sen voisi jättää sääntelemättä edes osittain. Erityisesti tulisi ottaa huomioon se, että varjopankit eivät toimi eristyksissä muista rahoitusmarkkinoiden toimijoista, vaikka ne eivät ota talletuksia vastaan. Mikäli varjopankit menestyvät liiketoiminnassaan ja kasvavat kooltaan suuriksi, mahdollisten ongelmien aiheuttamat vaikutukset muihin toimijoihin tulevat merkittäviksi. Empiirisen aineiston perusteella pidän todennäköisenä sitä, että ajan kuluessa varjopankkien myöntämiä yrityslainoja tullaan sääntelemään.

5.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

On tärkeää, että tutkimusta voidaan pitää luotettavana ja pätevänä. Lukija ei välttämättä ole tutkijan kanssa samaa mieltä tutkittavasta ilmiöstä, joten tutkimuksen tulee kyetä kestämaan ankaraakin kritiikkiä. Eskola et al. (1998, s. 213–214) mukaan tutkimuksen pätevyys eli validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Metsämuurosen (2011, s. 65) mukaan sisäinen validiteetti tarkoittaa sitä, että tehtyä tutkimusta voidaan pitää itsessään luotettavana. Ulkonen validiteetti puolestaan viittaa tutkimuksen lopputulosten yleistettävyyteen. Voidaankin sanoa, että tutkimus on validi eli pätevä, jos siinä on tutkittu sitä mitä on ollut tarkoitus tutkia. Eskola et al. (1998, s. 214) mukaan luotettavuus eli reliabiliteetti viittaa tutkimuksen johtopäätöksiin. Tutkimus on luotettava, jos kerätyn aineiston tulkinnassa ei ole risiriitoja.

Empiirinen aineisto koostui haastatteluista. Haastattelua voidaan pitää soveltuvana tutkimusmenetelmänä, sillä tarkoituksena oli tutkia tiettyä ilmiötä, jossa ammattitaitoa oli eri organisaatioissa työskentelevillä henkilöillä. Satunnaisotannalla ei olisi saavutettu tarvittavaa tietoa tutkimuskohteesta. Haastateltavat osasivat kommentoida tutkittavaa asiaa, ja vastauksia voitiin hyödyntää tutkimuksessa. Tutkimuksen sisäistä validiteettia voidaan pitää riittävänä, jotta tutkimus on uskottava.

Ulkoisen validiteetin arvioinnin eli tutkimuksen yleistettävyyden osalta pitää olla varovainen. Tutkimuksessa on keskitytty hyvin tiukasti rajattuihin toimijoihin ja tuotteisiin. Tutkimustulosten yleistäminen muun kaltaisiin rahoitustuotteisiin, puhumattaakaan muun alan tuotteista ja palveluista, pitää tehdä harkiten. Tutkimuksen pätevyys olisi myös vahvistunut, mikäli tutkimukseen olisi osallistunut useamman varjopankin edustajia. Tällöin tutkimuksesta olisi voinut tehdä helpommin yleistyksiä koko rahoitusmarkkinoiden tilanteesta. Nyt on mahdollista, että tutkimukseen osallistuivat ne varjopankit, joilla ei ole peiteltävää.

Haastateltavat oli valittu tarkoituksella sekä varjopankeista että kivijalkapankeista. Täällä valinnalla pyrittiin saamaan aineistoa tutkittavasta aiheesta monesta eri näkökulmasta. Tästä johtuen kerätyissä mielipiteissä oli eroja. Tätä ei pidä kuitenkaan nähdä liian suurena uhkana tutkimuksen reliabiliteetille. Tutkimustulosten käsittelyn yhteydessä on tuotu esiin eriävät mielipiteet, ja tulkinnat on tehty huomioiden haastateltavien erilainen asema suhteessa tutkimuskohteeseen. Myös tutkimuksen osallistuneiden mielipide-erojen merkittävyys olisi voinut pienentyä isomman näytteen avulla.

5.2 Jatkotutkimusaiheita

Varjopankkien toimintaan liittyy runsaasti jatkotutkimustarvetta. Varjopankkien toimintaa ja rajausta tulee tutkia yli kansallisten rajojen. Kaiken muun tutkimuksen pohjana on ymmärrys siitä, kuinka varjopankit toimivat ja kuinka laajaa niiden toiminta on. Vasta markkinoiden syvällisemmän sidonnaisuuksien ymmärtäminen auttaa ymmärtämään, miten varjopankit ovat sidoksissa muihin markkinatahoihin. Mitä isommaksi toimijaksi varjopankkien toiminta kasvaa, sitä enemmän ne ovat sidoksissa muihin markkinatoimijoihin sekä kansainvälisesti että kansallisesti.

Mahdollisen sääntelyn kohdentamisen helpottamiseksi olisi hyödyllistä saada kattava kuva siitä, minkälainen luotonmyöntöprosessi varjopankeilla on. Jotta luotonmyöntäminen tapahtuu järjestelmällisesti, tulee luoton myöntämiseen johtavan pro-

sessin pysyä mahdollisimman samanlaisena käsittelijältä toiselle. Myös käytettävissä oleva tiedon luotettavuus on olennaista. Kokonaan sähköisessä hakemuksessa voi olla helppoa antaa tietoja, jotka eivät välttämättä anna koko kuvaa hakevan yhtiön taloudellisesta tilanteesta. Luotonmyöntöön tuleekin liittyä hakijan toiminnasta riippumattomia kontrolleja, joilla voidaan varmistaa luottokannan laatua.

Jotta varjopankkien muodostamat mahdollisuudet ja uhat ymmärretään kattavasti, tulee ymmärtää syvällisesti, miten varjopankit hankkivat rahoitusta ja kenelle ne sitä myöntävät. Rahoituslähteiden tutkiminen auttaa ymmärtämään sitä ketjureaktiota, joka syntyy varjopankin mahdollisesti joutuessa maksukyvyttömäksi. Varjopankkien merkittävät sidonnaisuudet muihin rahoitusmarkkinoiden toimijoihin lisäävät maksukyvyttömyyden aiheuttamia uhkia vakaudelle.

Olisi myös tärkeää tietää tarkemmin, minkälaisille yhtiöille varjopankit myöntävät lainoja ja kuinka suuren osan hakemuksista hyväksytään. Hylkäysprosenttia pyrittiin selvittämään tutkimuksen yhteydessä mutta haastateltavat eivät sitä kommentoineet. Tarkemmat tiedot varjopankkien asiakkaista auttaisi muodostamaan kuvaa varjopankkien toiminnasta ja mahdollisista uhkista. Mikäli myös hyvässä taloudellisessa kunnossa olevat yhtiöt hakevat niiltä lainaa, varjopankit voivat olla todellinen vaihtoehto pankkirahoitukselle.

Kaiken kaikkiaan varjopankit muodostavat kiinnostavan tutkimuskohteen. Niiden merkitys tulee kasvamaan tulevaisuudessa. On tärkeää, että niiden toiminta ymmärretään kattavasti, jotta mahdollisia uhkia voidaan ymmärtää ja estää ennalta. Myös varjopankkien edut on hyvä pitää esillä. Varjopankkien tuomat uudet innovaatiot pakottavat kaikki markkinoilla toimivien tahojen miettimään ja uudistamaan toimintatapoja. Toivottavasti tästä tutkimuksesta on hyötyä varjopankkien liiketoiminnan ymmärtämisessä.

LÄHDELUETTELO

Australian Government. 2006. Rethinking Regulation - Report of the Taskforce on Reducing Regulatory Burdens on Business. [verkkodokumentti]. [Viitattu 15.5.2017]. Saatavilla <http://www.pc.gov.au/research/supporting/regulation-taskforce/report/regulation-taskforce2.pdf>

Carbó-Valverde, S., Benink, H. A., Berglund, T. & Wihlborg, C. 2015. Regulatory response to the financial crisis in Europe: recent developments (2010-2013). *Journal of Financial Economic Policy*, vol. 7, no. 1, s. 29-50.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Vastapaino: Tampere

Euroopan Komissio. 2012. Green Paper: Shadow Banking. [verkkodokumentti]. [Viitattu 6.6.2015]. Saatavilla http://ec.europa.eu/finance/bank/docs/shadow/green-paper_en.pdf

Fama, E.F. & Jensen, M.C. 1983. Agency problems and Residual Claims. *Journal of Law and Economics*, vol. 26, s. 327-349.

Financial Stability Board. 2015. Global Shadow Banking Monitoring Report 2015 [verkkodokumentti]. [Viitattu 15.2.2016]. Saatavilla <http://www.fsb.org/2015/11/global-shadow-banking-monitoring-report-2015/>

Finanssivalvonta. 2016. Mitä on joukkorahoitus?. [Viitattu 15.2.2016]. Saatavilla http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Sijoittaminen/muut_tuotteet/joukkorahoitus/Pages/Default.aspx

Goodhart, C. A. E. 1995. Some Regulatory Concerns. Lontoo: London School of Economics. Special Paper Number 79.

Halme, L. 1999. Pankkisääntely ja valvonta: Oikeuspoliittinen tutkimus säästöpankkien riskinotosta. Helsinki: Suomen Pankki. Tutkimuksia E:15.

Helsingin Sanomat. 2015. Rahaa olisi investointeihin, mutta onko näkymiä? [verkkodokumentti]. [Viitattu 30.3.2015]. Saatavilla <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1423028308216>

Honkanen, J. & Koskinen, K. 2015. Pankkitoiminnan rakennemuutos avannut tilaa varjopankeille [verkkodokumentti]. [Viitattu 15.2.2016]. Saatavilla <http://www.eurojatalous.fi/fi/2015/2/pankkitoiminnan-rakennemuutos-avannut-tilaa-varjopankeille/>

Juurikkala, O. 2012. Pikavippien sääntely: Ei korkokattoa, vaan erityinen harkinta-aika. *Oikeus*, vol. 41, no. 3, s. 452-460.

Jännäri, K. & Koskenkylä, H. 1995. Suomen pankkikriisin syiden tarkastelua. *Kansantaloudellinen aikakausikirja*, 91. vuosikerta, s.39-54.

Kauppi, P-N. 2015. Yritysten rahoitus isossa murroksessa [verkkodokumentti]. [Viitattu 15.2.2016]. Saatavilla http://www.fkl.fi/ajankohtaista/tiedotteet/Sivut/Yritysrahoitus_murroksessa.aspx

Keinänen, A. 2016. Mitkä tekijät vaikuttavat yritysten halukkuuteen noudattaa sääntelyä ja miten noudattamista voitaisiin parantaa. Teoksessa: Oikeustieteiden moniottelija – Matti Tolvanen 60 vuotta. Helsinki: Edita Publishing.

Kontkanen, E. 2016. Finanssimarkkinoiden sääntely – teoria ja todellisuus. Teoksessa: Oikeuden ja talouden rajapinnassa – Juhlakirja Matti J. Sillanpää 60 vuotta. Helsinki: Edita.

Koskenkylä, H. 1996. Rahalaitosten tulevaisuuden näkymiä. *Kansantaloudellinen aikakausikirja*, 92. vuosikerta, s.5-13.

La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F. & Shleifer, A. 2006. What Works in Securities Laws? *The Journal of Finance*, vol. 61, no 1, s. 1-33.

Lämsineva, P. 2010. Pikaluottojen sääntely ja perusoikeudet. *Lakimies*, 6/2010, s. 1054-1060.

Majamaa, K., Rantala, K. & Sarasoja, L. 2016. Velkaongelmien luonne ja pikavippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Kat-sauksia 9/2016.

Määttä, K. 2002. Oikeudellisen sääntelyn tutkimus – lastuja sääntelyteoriasta. *Oikeus*, vol. 31, no. 2, s. 132-142.

Määttä, K. 2010. Pikaluottojen sääntely oikeustaloustieteellisestä näkökulmasta. *Lakimies*, 3/2010, s. 265-279.

Määttä, K. & Tala, J. 2015. Mitä sääntely maksaa – Sääntelytaakan ja lainsäädännön kustannusten tarkastelua. [verkkodokumentti]. [Viitattu 15.5.2017]. Saatavilla <https://www.edilex.fi/artikkelit/14952.pdf>

Niemeläinen, H. 2015. Yrityslainojen saatavuudesta ei löydy tietoa. [verkkodokumentti]. [Viitattu 30.3.2016]. Saatavilla <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1423376206596>

Nordea. (2016) Panttausehdot: Luonnollinen henkilö pantinantajana. . [verkkodokumentti]. [Viitattu 9.6.2016]. Saatavilla <http://www.nordea.fi/Images/58-71066/rvap010d.pdf>

Pönkä, V. & Parkkali, E-L. 2010. Pikaluottojen oikeudelliset ongelmat. *Defensor Legis*, 5/2010, s. 585-605.

Santikian, L. 2014. The ties that bind: bank relationship and small business lending. *Journal of Financial Intermediation*, vol. 23, no. 2, pp. 177-213.

Sengupta, R. 2014. Lending to uncreditworthy borrowers. *Journal of Financial Intermediation*, vol. 23, no. 1, pp. 101-128.

Tala, J. (toim.). 2014. Kirjoituksia sääntelytarkkuudesta. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 123.

Tala, J. 2016. Laki ei ole ilmaishyödyke – Sääntelyn kustannusten ja niiden hillitsemisen tarkastelua. *Lakimies*, 1/2016, s. 3-25.

Tapani, J. 2010. Kiskontarikokset: luottokiskonta. *Lakimies*, 4/2010, s. 517-536.

Trönning, C-C. & Hemlin, S. 2014. Lending decision making in banks: A critical incident study of loan officers. *European Management Journal*, vol. 32, no. 2, pp. 362-3

Uchida, H., Udell, G.F. & Yamori, N. 2012. Loan officers and relationship lending to SMEs. *Journal of Financial Intermediation*, vol. 2012, no. 1, pp. 97-122.

Vartiainen, N. 2016. Pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön ja pikaluottomarkkinoiden kehitys vuosina 2009–2015. *Lakimies*, 1/2016, s. 102-124.

Wienert, H. 1997. Regulation and Industrial Competitiveness: A Perspective for Regulatory reform. [verkkodokumentti]. [Viitattu XXX]. Saatavilla <http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD%2897%29133&docLanguage=En>

Wuolijoki, S. & Hemmo, M. 2013. Pankkioikeus. 2., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Virallislähteet:

Finanssivalvonta. (2013) Määräykset ja ohjeet 16/2013. Finanssipalvelujen tarjoamisessa noudatettavat menettelytavat. [verkkodokumentti]. [Viitattu 10.6.2016].

Saatavilla http://www.fin-fsa.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Uusi/Documents/16_2013.M3.pdf

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, rikoslain 36 luvun 6 §:n ja korkolain 4 §:n muuttamisesta. HE 64/2009 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta ja eräiden luotonantajien rekisteröinnistä sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. HE 24/2010 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, eräiden luotonantajien rekisteröinnistä annetun lain sekä korkolain 2 §:n muuttamisesta. HE 78/2012 vp.

LIITTEET

Liite 1 Tietoja varjopankkien myöntämistä yrityslainoista

Varjopankkien myöntämisen yrityslainojen tiedot

Tietoja	Rahoittaja.fi	Yritysluotto.fi	Lainaamo.fi	Ferratumbusiness.fi	GFMoney.fi	Finrahoitus.fi	Suomenyrityslaina.fi	PK-Yrityslaina.fi
Yritys	Corona Capital	OPR-Yritysrahoitus Oy	Lainaamo Oy	Ferratum Business Oy	GF Money Oy	FIN Yritysrahoitus Oy	Qred Yrityslaina Oy	Origo Invest Oy
Lainan nimi	Yrityslaina	Yritysluotto	Yritylaina	Yrityslaina	Yrityslaina	Yrityslaina	Yrityslaina	Yrityslaina
Lainamäärä €	1000 - 50 000	3000 - 50 000	2000 - 20 000	2000 - 50 000	50 000 - 5 000 000	2000 - 5000	1000 - 25 000	2000 - 50 000
Korko	Ei mainita ilman hakemusta	Ei erillistä korko	Ei mainita ilman hakemusta	Ei mainita ilman hakemusta	18-24 % p.a.	14,9 % p.a.	Ei erillistä korko	8 %
Todellinen vuosikorko	Ei mainittu	Ei mainittu	Laskuri näyttää tiedon	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei mainittu	Ei
Avaspalkkio	Ei mainita ilman hakemusta	Kyllä, sisältää kaikki kulut	Laskuri näyttää tiedon	2,50 %	2-3 %	299 €	Ei erillistä kulu	Ei
Muut kulut	Ei mainita ilman hakemusta	Ei	Tilinhoitopalkkio 12 €/kk	Ei mainita ilman hakemusta	Ei	15 €/kk	1,75 - 4,95 %	Ei
Laina-aika	1 - 12 kk	1 - 12 kk	1 - 2 vuotta	6 - 12 kk	Ei mainittu	6 - 24 kk	1-6 kk	1 - 60 kk
Vakuus	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Ei mainittu
Takaus	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei mainita	Ei mainita	Kyllä	Kyllä	Ei mainittu
Muita ehtoja	1, 2, 3, 4	1, 5, 6, 7	8	8, 9, 10	-	6	-	6, 12, 13.
Käsittelyaika	24 h	Hakemus klo 16, samana päivänä päättö, rahat seuraavana päivänä	Nopea	Rahat tiillä yhden päivän sisällä hyväksymisestä	3 päivää	Rahat tiillä kolmen päivän kuluuta allekirjoitetun sopimuksen saapumisesta	Tiillä viimeistään hyväksymistä seuraavana pankkipäivänä.	Rahat tiillä päätöksiä seuraavana päivänä
Yleiset ehdot	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Tilinhäätös	Ei mainittua	Ei	Ei mainittua	Ei mainittua	Ei mainittua	Ei mainittua	Ei mainittua	Ei
Hakeminen	Sähköisesti	Sähköisesti	Sähköisesti	Sähköisesti	Sähköisesti	Sähköisesti tai puhelimitse	Sähköisesti	Sähköisesti
Päivämäärä	4.5.2016	4.5.2016	4.5.2016	4.5.2016	4.5.2016	4.5.2016	4.5.2016	4.5.2016

Muita ehtoja:

1. Suomalainen Y-tunnus
2. Ei verovelkaa
3. Postittainen oma pääoma
4. Ei yrityssaneerausta tai ulosottoa
5. Vastuunhenkilöiden hyvä maineisuus
6. Yrityksellä ei maksuhäiriöitä
7. Takajilla ei maksuhäiriöitä
8. Toiminta jatkunut min. 2 vuotta
9. Liikevaihto yli 75 000 euroa
10. Yrityksen johto toimii Suomessa
11. Kauppa-, emakkoperintä- ja ALV-rekisterissä oleville yrityksille
12. Säännölliset tulot
13. Hakeminen maksaa multa maksu hyvitetään, jos laina otetaan

Liite 2: Haastattelukysymyksiä

- 1) Nimi?
- 2) Työnantaja ja asema?
- 3) Minkälaisissa työtehtävissä työskentelet?
- 4) Miten kauan olet ollut töissä nykyisellä työnantajallasi, nykyisissä työtehtävissä ja rahoitusalla?
- 5) Miten määrittelisit työnantajasi aseman rahoitusmarkkinoilla?
- 6) Minkälaisia tuotteita tai palveluja kuuluu yrityksenne valikoimaan?
- 7) Ottaako yrityksenne vastaan talletuksia yleisöltä? Jos ei, miten rahoitatte lainanannon?
- 8) Onko olemassa tyypillistä yritystä, joka ottaa teiltä lainan? Jos on, minkälainen se on?
- 9) Mihin tarkoituksiin yritykset ottavat teiltä lainoja? Onko syissä tapahtunut muutoksia?
- 10) Minkälaisilla keinoilla varmistatte luotonottajan maksukyvyn? Vaaditteko vakuuksia?
- 11) Miten suuren osan hakemuksista hyväksytte / hylkääte?
- 12) Miten määrittelisit varjopankki -termin?
- 13) Minkälaista joustavuutta varjopankit tuovat rahoitusmarkkinoille?
- 14) Minkälaisia riskejä varjopankit aiheuttavat rahoitusmarkkinoiden toiminnalle?
- 15) Kumpi on merkittävämpi tekijä: joustavuus vai mahdolliset uhkat markkinoiden toiminnalle?
- 16) Miten varjopankkien toimintaa säännellään tällä hetkellä?
- 17) Minkälaista olisi sopiva sääntely?
- 18) Voiko varjopankkien myöntämiä yrityslainoja verrata kuluttajien pikavippeihin? Miksi voi? Miksi ei voi?
- 19) Miten kuluttajien pikavippien sääntelykeinot (velvollisuus ilmoittaa todellinen vuosikorko, korkokatto, rekisteröitymisvelvollisuus ja luottokelpoisuuden arviointi) toimisivat yrityslainojen kohdalla?
- 20) Minkälainen rooli itsesääntelyllä voisi olla varjopankkien yrityslainojen sääntelyssä?
- 21) Miten saman alan eri toimijoiden (kivijalkapankit vs. varjopankit) erilainen sääntely- asema vaikuttaa kilpailutilanteeseen rahoitusmarkkinoilla? Minkälaiset toimijat ovat kilpailijoitanne?
- 22) Jotain mitä haluat sanoa, mutta ei ole kysytty?